САХА РЕСПУБЛИКАТЫН НЬУРБА УЛУУҺУН ХАҺЫАТА

НЬУРБА
ОГНИ НЮРБЫ

ХАҺЫАТ
1937 СЫЛТАН
ТАХСАР

12+

2023 сыл
Кулун тутар
30 күнэ
Чэппиэр
12 №
(12036)

ТЭРИЙЭЭЧЧИЛЭР: СР Правительствота, Ньурба улууһун «Ньурба» (»Огни Нюрбы») хаһыат редакцията» автономнай тэрилтэ

– *Муус устар* –

"Бастыҥ ыччат оройуона" күрэххэ Ньурба эдэр ыччатын хамаандата 5 бастыҥ иһигэр киирдэ

"Муус устар" өрөспүүбүлүкэ саамай улахан ыччат фестивалыгар Ньурба улууһа ситиһиилээхтик кыттан кэллэ. Барыта 45 талааннаах дьону түмэн Ньурбатааҕы ыччат управлениетын политикатын үлэһиттэрэ 3 күн устата өрөспүүбүлүкэ бастыҥнарын кытары 10 сүрүн, 3 эбии көрүҥнэ күөн көрүстүлэр. Барыта бу тэрээһиҥҥэ 31 улуус кыттыыны ылла.

1 миэстэҕэ - Мэҥэ Хаҥалас, 2 м - Бүлүү улууһа, 3 м - Дьокуускай куорат, 4 м - Горнай улууһа, 5 м - Ньурба улууһа таҕыстылар. "СулуСтар" вокальнай ырыа күрэҕэр - Гран-при "Эдэр БЛОГ" - 2 миэстэ ГТО көрүҥнэригэр - 3 миэстэ "Бастыҥ волонтерскай штаб" - финалист!

Ыччат управлениетын салайааччыта Валерия Владимирова санаатын үллэстэр: - Ньурба улууһун ыччата хаһан даҕаны маннык ситиһиилэнэ илик. Бу барыта биһиги талааннаах ыччаттарбыт өҥөлөрө буолар. Биһиги "Муус устар" ыччат фестивалыгар олунньу ыйтан саҕалаан бэлэмнэммиппит. Кулун тутар 4 күнүттэн оройуон таһымыгар сүүмэрдиир түһүмэхтэр саҕаламмыттара. Онтон саамай чаҕылхайдарын талан, хамаанда оҥорон Дьокуускайга 3 күн күрэхтэһэн кэллибит.

Биллэн турар оройуоммут биһиэхэ улахан көмө, өйөбүл оҥордо. Махталбытын тиэрдэбит улууспут баһылыгар Алексей Михайлович Иннокентьевка, солбуйааччытыгар Николай Иванович Бурнашевка. Биһигини кытары үлэлэспит салайааччыларга, күүс-көмө, сүбэ-ама буолбут дьоммутугар экономическай отдел салалтатыгар Эдуард Николаевич Мярикяновка, "Кыталык" КД дириэктэригэр Самангади Базарсадаевна Дондоковаҕа, урбаан департаменын салайааччытыгар Ньургуйаана Михайловна Михайловаҕа, үөрэх управлениетын салайааччытыгар Федор Федорович Ушкановка, спорт управлениетын салайааччытыгар Роберт Александрович Алексеевка, Ньурба улууһугар ГТО администраторыгар Игорь Викторович Поповка, "Айти Куб" салайааччытыгар Дмитрий Аркадьевич Ивановка, Дьарыктаах буолуу киинин салайааччытыгар Сахая Максимовна Столяроваҕа, экология кэмитиэтин исписэлиилиһигэр Алексей Борисович Афанасьевка, Ньурбатааҕы искусство оскуолатын методическай үлэҕэ дириэктэри солбуйааччытыгар Наталья Иннокентьевна Саввиноваҕа, хас биирдии түгэммитин тэҥҥэ сылдьыһан үйэтиппит фотограф Рустам Кириллиҥҥэ, биһигини илдьибит, аҕалбыт АТП салалтатыгар Александр Юрьевич Потаповка улахан махталбытын тиэрдэбит.

Уонна биллэн турар ыччат управлениетын исписэлиистэрэ күүстэри-түүннэри ыччаты түмэн, хас биирдиилэрин кытары үлэлэспиттэрин түмүгэ буолар. Маны тэҥэ биһигини кытары нэһилиэктэрбит исписэлиистэрэ барса сырыттылар, Дьокуускайга "Баай Тиит" ыччат түмсүүтэ хас биирдии күрэххэ тэҥҥэ сылдьыһан, кыттааччы оҕолорбутугар улахан өйөбүлү оҥордулар.

Саамай сүрүнэ биһиги ыччаттарбыт элбэх билии ылан, атын улуус дьонун-сэргэтин кытары билсэн кэллэхтэрэ. Бу тэрээһинтэн олус астыммыттар, эһиил хайаан даҕаны эмиэ барсабыт уонна кыайабыт дии сылдьаллар, бу биһиэхэ истэргэ олус үчүгэй. Холобура, былырыын "Табыс" ыччат ыһыаҕар 9-с миэстэ буолбуппут, быйыл "Муус устарга" 5-с буоллубут, инньэ гынан оҕолорбут санаалара күүстээх.

Лена ПЕТРОВА.

"Сата" фестиваль саҕаланна

Кулун тутар 29 күнүгэр 12-с өрөспүүбүлүкэтээҕи "Сата" театральнай фестиваль Ньурба сиригэр саҕаланна. Барыта 9 тыйаатыр кытта кэллэ: А.С. Пушкин аатынан нуучча театра, Үүнэр көлүөнэ театра, Саха театра, Нерюнгритааҕы куукула театра, КМНС театра, Мииринэйдээҕи театр, Олоҥхо театра уонна Ньурбатааҕы драматическай театр. Куонкурсу таһынан Култуура уонна искусство коллеһа кыттыыны ылар. 5 күн устата Ньурба театрын сыанатыгар араас спектакллар көрдөрүллүөхтэрэ.

Фкестиваль арыллыыта Култуура департаменыттан театр тэлгэһэтигэр диэри Ньурба киин уулуссатынан фестиваль кыттыылаахтара, Ньурбатааҕы техникум устудьуоннара, Ньурба ыччата, куорат, нэһилиэктэр общественнай түмсүүлэрэ хаамыыга кытыннылар, сэлэлээн хааман кэллилэр.

Тэрээһиҥҥэ ыҥырыылаах ыалдьыттар СӨ культууратын миниистирин солбуйааччыта Марина Силина, Ньурба улууһун баһылыгын солбуйааччыта Наталья Петрова, Ньурба куорат баһылыгын солбуйааччыта Мария Куличкина эҕэрдэ тылларын эттилэр, "Сата" фестиваль өссө да өр сылларга көрөөччүлэрин үөрдэ турарыгар баҕардылар.

Бэйэбит информ.

Нэдиэлэ сонуннара

Олоҕу-дьаһаҕы хааччыйыы

Кулун тутар 27 к. улуус салайааччыларын планеркатыгар ЕДДС отделын салайааччыта Людмила Кириллина 26.03.23 с. Дьаархаҥҥа тырааныспар уот баҕанатыгар кэтиллэн, 16 ч. 48 м.-17 ч. 56 мүн. уот бара сылдьыбытын, ол эрээри бу туһунан иһитиннэрии киирбэтэҕин эттэ. "Сунтаар-Ньурба" ВЛ-110 кВ өрөмүөн ыытылларынан сибээстээн, кулун тутар 27 күнүттэн муус устар 1 к. диэри 10 чаастан 20 ч. диэри уоту былааннаах араарыы саҕаланна. Ньурба к. дизель холбууллар, тыаларга бүтүннүү арахсар.

Ньурбатааҕы РЭС салайааччыта Александр Егоров эппитинэн, "Хампах", "Маар" линиятыгар уо.д.а. эмиэ өрөмүөн ыытыллар. Эргэрбит баҕаналары уларыталлар.

Доруобуйа харыстабыла

Ааспыт нэдиэлэҕэ "Суһал мед-көмөҕө" 102 ыҥырык киирбит, ОРВИ-нан 48 киһи ыалдьыбыта бэлиэтэммит. ИХА анаалыһа 149 оҥоһуллубут, ПЦР - 1. Инфекционнай балыыһаҕа 3 киһи сытар. Дьокуускайдааҕы харах балыыһатыттан быраастар кэлэн 4 күн үлэлээн, 79 киһиэхэ эпэрээссийэ (барыта 104 эпэрээссийэ) оҥоһулунна.

70 миэстэлээх балыыһа 2-с уочарата тутуллуохтаах учаастагын инженернэй-геодезическэй уонна геологическай чинчийии үлэтэ ыытыллар.

Улуустааҕы киин балыыһа үлэһитэ Дайана Иванова өрөспүүбүлүкэтээҕи "Профессия - жизнь" куонкуруска ситиһиилээхтик кыттан, өрөспүүбүлүкэҕэ лабораторнай диагностика бастыҥ бырааһа буолла.

Уопсастыбаннай бэрээдэк

Ааспыт нэдиэлэ устата полицияҕа 80 сайабылыанньа киирбит, 12 буруй оҥоһуллубут. Барыта 127 административнай боротокуол толоруллубут, ол иһинэн ГАИ хайысхатынан - 87. 8 массыына ыстаараапты ыыр стоянкаҕа туруорулунна, итирик туруктаах 4 суоппар тутулунна.

Тэрээһиннэр

Өрөспүүбүлүкэтээҕи "Муус Устар" ыччат тэрээһинигэр улууспут хамаандата ситиһиилээхтик кытынна. 10 араас куонкурустарга кыттан, 4-гэр миэстэлэстилэр. Ол иһигэр ырыа күрэҕэр Павел Николаев - 1; "Бастыҥ волонтерскай ыстаап" күрэххэ - 2 миэстэ, "Топ-блогер" күрэххэ Станислав Гуляев - 2 миэстэ уонна ГТО-ҕа хамаандабыт 3 миэстэ буоллулар. Уопсай түмүккэ 5-с миэстэҕэ таҕыстылар. Улуустан 40-тан тахса талааннаах, араас идэлээх ыччаттарбыт өрөспүүбүлүкэ бастыҥнарын кытта 4 күн устата тэҥҥэ күрэхтэһэн, элбэҕи билэн-көрөн кэллилэр. Ньурба улууһун салалтатын аатыттан планеркаҕа өрөспүүбүлүкэтээҕи "Муус Устар" ыччат тэрээһинигэр ситиһиилээхтик кыттыбыт улууспут хамаандатыгар махтал тиэрдилиннэ.

Улуус баһылыга Алексей Иннокентьев салалтатынан улууспут дэлэгээссийэтэ 27-31.03.23 с. Дьокуускайга СӨ муниципальнай тэриллиилэрин IX сийиэһигэр уонна СӨ бэрэстэбиитэллээх уорганын дьокутааттарын II сийиэһигэр кыттар.

Култуура үлэһиттэрэ нэһилиэктэринэн култууруналь десант быһыытынан сылдьан үлэлээтилэр, маастар-кылаастары ыыттылар. Аһымал кэнсиэри тэрийэн, киирбит харчыны СВО-ҕа кыттар байыаннай сулууспалаахтарга уонна кинилэр дьиэ кэргэттэригэр көмө улуустааҕы фондатыгар уктулар.

Өрөспүүбүлүкэтээҕи "Туой Хайа" ырыа күрэҕэр Ньурба улууһун Акана нэһилиэгин кыыһа, Хаҥалас улууһун мааны кийииттэ Анна Торохова Гран-при кыайыылааҕа буолла. Егор Михайлов номинация кыайыылааҕа буолла.

Өҥөлдьөҕө Д.И.Павлов төрөөбүтэ 100 сылыгар анаан, "Байанай-2023" улуустааҕы күрэх ыытылынна. Өҥөлдьө 1-кы хамаандата - 1, Сүлэ - 2-с уонна Маар 3-с буоллулар. Кыайыылаахтартан хамаанда сүүмэрдэнэн, өрөспүүбүлүкэтээҕи күрэххэ кыттыахтара.

Бу нэдиэлэҕэ РФ Социальнай фондатын Саха сиринээҕи салаатын улуустааҕы тэрилтэтэ, социальнай көмүскэл управлениетын уонна Үлэлээх буолуу киинин үлэһиттэрэ нэһилиэктэринэн сылдьан үлэлэрэ салҕанар.

Кулун тутар 29-муус устар 2 к. үбүлүөйдээх 12-с өрөспүүбүлүкэтээҕи "Сата" театральнай бэстибээл ыытыллар. Өрөспүүбүлүкэ 7 тыйаатырдара кэлэн кытталлар.

Тыа хаһаайыстыбата

21.03.23 с. Аммаҕа өрөспүүбүлүкэтээҕи Сылгыһыт күнүн тэрээһиннэрэ ыытылынна. Улууспуттан 2 хамаанда кыттыбыттыттан, 1 №-дээх хамаандабыт 9-с миэстэҕэ таҕыста.

"Дьиэ кэргэнинэн ферма" өрөспүүбүлүкэтээҕи граҥҥа куонкурус түмүктэннэ, манна Антоновкаттан Тихонов кытынна, 1-кы түһүмэҕи ааспыта. Хомойуох иһин, кэлин биллибитинэн, кини кыайыылаахтар ахсааннарыгар киирбэтэ. Аны "Агростартап" уонна кэпэрэтииптэргэ хотон, овощехранилище уонна сайылык тутуутугар граҥҥа куонкурус ыытыллыахтаах. Манна кыттар баҕалаахтар докумуоннарын бэлэмнии сылдьаллар.

Үүт соҕотуопкатын тэрилтэлэригэр улууска куонкурус түмүктэннэ, хамыыһыйа көрөн түмүгү таһаарыаҕа. Кассовай былаан быһыытынан үүт харчыта муус устар ыйга хамсыахтаах. Өрөспүүбүлүкэтэттэн тус көмөлтө хаһаайыстыбаларга ынах төбөтүгэр көрүллэр субсидия харчыта эмиэ муус устар ыйга хамсыыра күүтүллэр. Субсидия кээмэйэ үрдээбитигэр өрөспүүбүлүкэ өттүттэн докумуоннарга бытаарыы тахсан уталыйда.

Ньурбатааҕы көтөр фабрикатыгар 49 тыһ. тахса кууруусса кэллэ, астара эмиэ хааччыллар.

Улуус дьаһалтатын пресс-сулууспата.

– СВО –

Анал көмө Фондата

- Анал байыаннай дьайыыга кытта сылдьар уолаттарбытыгар, кинилэр дьиэ кэргэттэригэр көмө Фондата тиһигин быспакка үлэлии турар. Кулун тутарга Суут департаменын управлениетыттан, Ньурбатааҕы драматическай тыйаатыртан, "Кыталык" КД, Ыччат политикатын управлениетыттан, айылҕа харыстабылын Бүлүүтээҕи инспекциятыттан, "Агроснаб" тэрилтэттэн - 100.000 солк., урбаанныт Дубинин Иннокентий Иннокентьевич - 50.000 солк., урбаанныт Михайлова Наталья Никифоровна, "Сата" маҕаһыын - 200.000 солк.. Барыта 552 382,75 солк. киирбит. Билиҥҥи туругунан Фондаҕа 378 149,22 солк. баар.

Ааспыт бээтинсэҕэ 2 киһиэхэ материальнай көмө итиэннэ массыынаҕа сапчаас ылалларыгар 128 970, 00 солк. барда диэн отчуоттаатылар. Фонда харчыта хаһан, туохха, төһө ороскуоттаммыта барыта "Ньурба" хаһыакка тахса турар.

Күндү биир дойдулаахтарбыт, туора турбакка Фондаҕа кыттыһа турааргытыгар улуус баһылыгын аатыттан махталбын тиэрдэбин, - диир улуус баһылыга Алексей Михайлович Иннокентьев.

Лена ПЕТРОВА.

– Тыа хаһаайыстыбата –

Ньурбатааҕы көтөр фабрикатыгар куурусса кэллилэр

Ньурбатааҕы көтөр фабрикатыгар билигин үлэ-түбүк үгэнэ. Кулун тутар 21 күнүттэн саҕалаан, Дьокуускайдааҕы көтөр фабрикатыттан 49680 ыччат куурусса аҕалылынна. Итини таһынан нэһилиэнньэҕэ атыыга анаммыт 200 улахан куурусса кэллэ, билиҥҥиттэн сымыыттаан барар кыахтаахтар, сыаната 1 устууката - 600 солк.

"Барыта 11 сырыы оҥоһулунна, бүтэһик массыына сэрэдэҕэ кэллэ, - *кэпсиир фабрика дириэктэрэ Петр Гаврильев*. - Кууруссаларбыт боруодата "Браун Ник" диэн, ордук элбэх сымыыты биэрэр боруода. Муус устар ортотуттан сымыыттаан барыахтара, онтон ыам ыйыттан толору сымыыттыахтара.

Аһылыкпытын эмиэ хааччынабыт. Благовещенскайтан "Амурагроцентр" тэрилтэттэн 550 туонна уотурбаны атыыластыбыт. Бастакы вагон Алын Бэстээххэ кэллэ. Быйыл биһиэхэ 10,2 мөл. устуука сымыыты ыларга былааны тиэртилэр. Былааны толорууга үлэлиэхпит".

Геннадий АНТОНОВ.

Сылгы кыстыга кытаатта

Кулун тутар 27 к. улууска инчэҕэй хаар түстэ. Улахан халтараан буолла. Гидрометсулууспа субуотаттан саҕалаан тымныйан барыаҕын биллэрэр. Онон күн-дьыл ларыйыыта бастатан туран сылгыга бөрүкүтэ суох сабыдыаллаах. Итинэн сибээстээн, улуустааҕы тыа хаһаайыстыбатын департаменын салайааччыта Леонид Ушкановтан бу туһунан туоһуластыбыт.

"Улууска барыта 10420 сылгы кыстаан турар, - диир Леонид Владимирович. - 4424 сылгы аһылыкка киллэриллэн турар. Улуус үрдүнэн оппут 8 тыһ. тахса туонна уонна эбиэс 123 туонна хаалан турар.

Инчэҕэй хаар түһэн, онтон тоҥорон сылгыга улахан уустуктары үөскэттэ. Хаарбыт сымнаан, үрдэ мууһуран, сылгы хаһан аһыырыгар күүгүмэҕэй буолла. Итинэн сибээстээн тыа хаһаайыстыбатын департамена бирикээс таһааран нэһилиэктэргэ ыыталаатыбыт. Сылгылаах тэриллиилээх хаһаайыстыбаларга уонна бааһынай, тус көмөлтө хаһаайыстыбаларга сыһыаннаах. Сылгыларгытын үчүгэйдик көрүҥ-истиҥ, баралырын аһатыыга киллэрэн, барыларын харах далыгар илдьэ сылдьар курдук тэриниҥ диэн. Салгыы маннык ириэрэн-тоҥорон мууһура турдаҕына балаһыанньа өссө уустугуруон сөп. Ол эрээри этэҥҥэ буоларыгар баҕа санаалаахпыт".

Геннадий АНТОНОВ.

– Уот ситимэ –

Сааскы өрөмүөн саҕаланна

Ол туһунан ааҕааччыга өйдөнөр курдук РЭС кылаабынай инженерэ Валерий Дмитриевич Федотов маннык кэпсээтэ:

- Сунтаар-Ньурба-Үөһээ Бүлүү-Бүлүү улуустарын уотунан хааччыйар 1972 с. мас баҕаналарынан тардыллыбыт ситим өрөмүөн күүһүнэн турар. Сыл аайы былааннаан ситими батан эмэҕирбит баҕаналары уларытабыт,онуоха ойуур баһаара сиэбит, кэриэрдибит баҕаналара эбиллэллэр.

Сааскы кылгас кэмҥэ эрэ ыарахан уйуктаах техника тайҕаҕа сылдьара табыгастаах, онон тутуу былдьаһан аҥардас линияҕа үс биригээдэни туруорабыт. Бу былдьаһыктаах күннэргэ техника алдьанан өрөмүөннүүргэ ыарахаттары көрсөбүт, аан дойдуга буола турар быһыы-майгы биһиги үлэбитигэр эмиэ (санкциянан) сабыдыаллыыр. Төһө кыалларынан түргэтии,ситим хаачыстыбатын тупсара сатыыбыт.

Уоту араарыы графига тахсыаҕа, дизельнэй станция холбонуоҕа, ол эрээри ноҕуруускa элбээтэҕинэ кыаммат. Онон олохтоохтор оһох оттунан, төһө кыаллынан уоту кэмчилээн туттан көмөлөһүө этигит.

Кулун тутар 27 күнүттэн муус устар 1 күнүгэр диэри Сунтаар өттүгэр үлэлиэхпит, онтон Чуукаар өттүгэр киириэхпит.

Сайыына САВВИНОВА.

– Оҥорон таһаарыыны сайыннарыы сыла –

"Бэлэм ас" мини-сыах аһыллыытыгар

Ньурба куорат олохтооҕо Григорьева Евгения Николаевна ааспыт сылга оройуоҥна Норуот көҕүлээһинин сылыгар кыттан, оройуон дьаһалтатыттан 700 000 солкуобай субсидия ылбыта. Пельмень оҥорон таһаарар сыаҕар бу ылбыт сууматыгар тэриллэри атыылаһан үлэтин саҕалаата.

Евгения Григорьева ити курдук бэйэ дьыалатын тэринэн, "Бэлэм ас" сыаҕар ас астаан нэһилиэнньэҕэ тарҕатар. Туспа расчетнай счёттанар сыалтан соторутааҕыта ИП буолан, туһаннаах тэрилтэлэргэ ветеринарияҕа, Роспотребнадзорга анаалыстары туттаран үлэтин саҕалаабыта икки ый буолбут.

Пельменнэй сыах аһыллыытыгар улуус баһылыга Алексей Михайлович Иннокентьев, куорат баһылыга Геннадий Васильевич Игнатьев, МБУ "Урбаан, атыы уонна Ньурба улууһун олохтоох оҥорон таһаарыытын департаменыттан" салайааччы Нюргуяна Михайловна Михайлова аалай лиэнтэни быстылар, саҥа ылыллыбыт тэриллэри кытары билсистилэр.

Евгения тутатына куурусса начыыннаах пельмень астаан көрдөрдө. Мустубут дьон бэлэм астаммыт пельменнэри, розочкалары, позалары, мантыны амсайан биһирэбиллэрин биллэрдилэр. Улуус дьаһалтатыттан, урбаан эйгэтиттэн Бочуотунай грамоталары туттардылар, куорат баһылыга Евгения Николаевнаҕа 10 000 суумалаах сэртипикээти туттарда. Саҥа саҕалааччыга ылсыбыт үлэтигэр ситиһиилэри баҕаран туран, сүбэ-соргу биэрдилэр.

Евгения Григорьева бэйэтин санаатын үллэһиннэ:

- Аан бастаан боруобаҕа астаан, билэр дьоммор амсатан, килийиэннэр сүбэлэрин ылынан пельменнэри, мантыны, розочкалары астаан куорат маҕаһыыннарыгар батарабыт.

Туох баар атыылаһар бородууксуйабын анал маҕаһыыннартан атыылаһабын, сэртипикээттээхтэр, Меркурий бэрэбиэркэтин ааспыттар. Маҕаһыыннарга Меркурий бэрэбиэркэтин ааспыт бородууксуйабытын тарҕатабыт. Икки ый үлэлээбиппитигэр тонна аҥара курдук бородууксуйа оҥорон атыылаатыбыт. Үчүгэйэ диэн дьон бородууксуйабытын сөбүлээн атыылаһар.

Олохтоох көтөр фабрикатыттан куурусса фаршын ылан оҕолорго, диетаны тутуһааччыларга анаан кууруссаттан пельмени астаан саҕалаатыбыт. Маны таһынан эр дьоҥҥо анаан "Боотур" диэн сибиинньэ, ынах этиттэн тотоойу пельменнэри астыыбыт.

Антонина СЕМЕНОВА.

– Тыа хаһаайыстыбата –

Үүт соҕотуопкатынан 3 тэрилтэ дьарыктаныаҕа

Бу күннэргэ улууспутугар үүт соҕотуопкатын тэрилтэлэригэр куонкурус түмүктэннэ. Улуустааҕы хамыыһыйа киирбит сайаапкалары көрөн, быйыл үүт соҕотуопкатынан дьарыктанар 3 тэрилтэни талла: "Уйгун" ТХПК (Хорула), "Илгэ" ТХПК уонна "Дьулуур" ПСК (Дьаархан) . Кинилэргэ быйылгы сорудах тиэрдилиннэ: "Уйгун" ТХПК - 1182 т, "Илгэ" ТХПК - 1340 т уонна "Дьулуур" ПСК-ҕа - 1225 т. Оттон "Байар" уонна "Влада" кэпэрэтииптэр астыыр үөллүүр тэрилтэ быһыытынан үлэлииллэр.

Тыа хаһаайыстыбатын департаменын салайааччыта - улуус баһылыгын тыа хаһаайыстыбатыгар солбуйааччыта *Леонид Ушканов* этэринэн, быйыл улууска 3748 т үүт тутуллара былааннанар. "Бу талыллыбыт тэрилтэлэр түргэнник уут туттараччылары кытта контрактация дуогабардарын түһэрсэргэ документтарын толоро сылдьаллар, - диир кини. - Кэлэр ыйга Тыа хаһаайыстыбатын министиэристибэтиттэн үүт харчыта кэлэрэ былааннанар. Ол кэллэ даҕаны, үүт туттараччыларга абаанса быһыытынан харчыларын ыыттарыахпыт. Былырыын эмиэ итиччэ былааннаах этибит, ону 98% толорбуппут. Быйылгы былааммытын хайаан даҕаны толорорго соруктанабыт".

Геннадий АНТОНОВ.

– Культуура –

Ньурбаҕа "Сата" сатарыыр

Күн чаҕылыгар күлүмүрдүү оонньуур аптаах хомуһуннаах Сата таас тыалы, ардаҕы түһэрэр, халлаан туругун уларытар кыахтаах. Сата-дьол тааһа. 1993 сыллаахха Ньурбатааҕы судаарыстыбаннай көһө сылдьар драматическай тыйаатыр дириэктэрин, уус уран салайааччытын, СӨ ускуустубатын үтүөлээх диэйэтэлин Юрий Алексеевич Макаров көҕүлээһининэн Ньурбаҕа Өрөспүүбүлүкэ тыйаатырдарын САТА бэстибээлэ аан бастаан тэриллибитэ. Бу бэстибээл сүрүн соругунан тыйаатыр, киинэ эйгэтигэр саҥа суоллары, сонун көрүүлэри көрдөөһүн, айар куттаах, талааннаах ыччаты түмүү.

Ньурбаҕа кулун тутар 29 күнүттэн муус устар 2-гэр диэри Арассыыйаҕа педагог уонна үөрэтээччи, Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр Үлэ уонна тэриллибитэ отут сылларыгар ананар өрөспүүбүлүкэ, оройуон культуурунай олоҕун биир чаҕылхай тэрээһинэ - өрөспүүбүлүкэ тыйаатырдарын "Сата" бэстибээлэ саҕаланна. "Сата" бэстибээл быйыл уон иккис төгүлүн ыытыллар.

Быйылгы XII-с "Сата" фестивальга Сахабыт Сирин профессиональнай тыйаатырдара: А.С. Пушкин аатынан Нуучча академическай, П.А. Ойуунускай аатынан Саха Академическай, Ньурба, Нерюнгритааҕы куукула, Мииринэй, Олоҥхо, Үүнэр көлүөнэ, Хотугу аҕыйах ахсааннаах норуоттар тыйаатырдара саҥа, сонун испэктээктэринэн кыттыахтара. Куонкуруһу таһынан Өрөспүүбүлүкэтээҕи культуура уонна ускуустуба коллеһын "Күн Өркөн" ыччат тыйаатыра икки испэктээгин көрдөрүөҕэ.

"Сата" бэстибээл дьүүллүүр сүбэтигэр Арассыыйаҕа биллэр тыйаатыр кириитиктэрэ, "Кыһыл көмүс мааска" тыйаатыр бириэмийэтин эскпертнэй сэбиэтин чилиэнэ Жанна Зарецкая, Арассыыйа тыйаатыр диэйэтэллэрин сойууһун кириитикэҕэ, театроведениеҕэ хамыыһыйатын чилиэнэ Глеб Ситковскай, "Петербургский театральный журнал" блог редактора Оксана Кушляева уонна Сахабыт сириттэн театровед, кириитик Надежда Осипова, биллиилээх режиссер, "Кыһыл көмүс мааска" бириэмийэ лауреата, СӨ ускуустубатын үтүөлээх диэйэтэлэ Сергей Потапов үлэлиэхтэрэ. Анал ыҥырыынан Михаил Щепкин аатынан үрдүкү театральнай училище актер маастарыстыбатын преподавателэ Максим Филатов кэлэн кыттааччыларга тренинг ыытыаҕа.

Бэстибээлгэ СӨ культуураҕа уонна духуобунай сайдыыга миниистирин солбуйааччыта Марина Силина, бэстибээли тэрийсибит драматуур Семен Ермолаев, Нерюнгри тыйаатырын дириэктэрэ Петр Скрябин, "Сата" бэстибээл бастакы дириэктэрэ Надежда Потапова кэлэллэрэ күүтүллэр.

Бэстибээл кэмигэр Ньурба тыйаатырын саҥа дьиэтигэр "Студия-66" кыра саала, тыйаатыр таһыгар Амфитеатр арыллыахтара, араас тэрээһиннэр ыытыллыахтара. Тыйаатыр ускуустубатыгар саҥа саҕахтары, саҥа аттары арыйар, саха тыйаатырын ускуустубатыгар сонун санаалары киллэрэр "САТА" сатараатын!

Мария СЕМЕНОВА.

Киһи доруобай буолуута сөптөөхтүк, толкуйданан тэриллибит аһааһынтан олус тутулуктаах диэн медицина бигэргэтэр. Онон киһи олоҕун таһымын үрдэтиигэ уонна социальнай ыарыылары утары охсуһууга аһыыр аһылык улахан суолталаах. Эти-балыгы, үүт ас араас көрүүнэрин дэлэйдик тарҕатыы нэһилиэнньэ доруобуйатын туһалаах туһалааҕа, араас ыарыыга ылларбыт дьон сөпкө аһаан эмтэнэллэригэр эбии көдьүүстээҕэ саарбахтаммат.

– Оҥорон таһаарыыны сайыннарыы сыла –

Төрүт аспыт өлбөт мэҥэ уу тэҥэ

Тымныы килиимэттээх хоту дойду олохтоохторо урут-уруккуттан кымыһынан, быырпаҕынан, ымдаанынан утахтанан, чохоонунан, иэдьэгэйинэн, хайаҕынан, тууһа, сахара суох аһынан, дьиҥнээх үүтүнэн, ынах, сылгы, таба этинэн, араас балыгынан, булт аһынан аһаан, тыаҕа үүнэр үүнээйини, отону аска туттан баччаанҥа диэри этэҥҥэ тиийэн кэллэхпит. Бу барыта элбэх үйэлэри уҥуордаан кэлбит сахалары тыыннаах оҥорбут бэйэбит төрүт астарбыт. Төһө да билигин биһиги күннээҕи олохпутугар ис-тас дойдулар куукуналара, астара-үөллэрэ кимэн киирбиттэрин иһин, эриэккэс аттарыгар-амтаннарыгар абылаппакка, уратыларыгар умсугуйбакка, төрүт аспытын өлбөт мэҥэ уу тэҥэ сыаналаан, үксүгэр бэйэбит аспытынан өллөнөн сылдьарбыт ордук.

"Сөпкө аһыыр киһи уһун үйэлэнэр", "Өбүгэ аһа иҥэмтэлээх", "Аһыыр аһылыгыҥ эмтиир", "Төрөөбүт дойдуҥ ото-маһа, этэ-үүтэ, салгына, оннооҕор буора бэйэҕэр эмтээх" дииллэрин элбэхтэ истибитим уонна ити этиилэри кытта толору сөбүлэһэбин. Элбэхтэн биир холобуру кэпсиэм. Ковид ыарыы соһуччу бүтүн сир шарын тилийэ көтөн тимир ытаччаҕа ылан дьон олоҕун аймаабыта. Бу сиэмэх адьарай бастаан турарын саҕана аан дойду үрдүнэн улахан куттал үөскээбитэ, кытаанах карантин биллэриллэн, төрөппүт да оҕоҕун дьиэҕэр үктэннэрбэт күннэр-дьыллар аанҥаан аспыттарын, ама, ким умнуой. Оччолорго ыал ыалынан суох буолбуттарын, ол киһи ыалдьыбыт үһү, бу киһи өлбүт үһү диэн хобдох сураҕы истэр наһаа ыарыылаах этэ.

Хамсык бастакы суоһа арыый намыраан, иккис долгуна тиийэн кэлиитэ кырдьаҕас ийэм эмискэ иккитэ ковидтаата - саас уонна күһүн (төһө да санаабытыгар кытаанах изоляцияҕа олордо сатаабыппыт иһин, син биир тастан сабыдыал ханна барыай - маҕаһыыҥҥа, үлэлиир тэрилтэҕэр бараҕын, араас наадаҕар сылдьаҕын). ПЦР анаалыс түмүктэрэ ону бигэргэттилэр. Бу дьаҥҥа хаптарбыттар, кинилэри биэбэйдээбит чугас дьонноро ковид диэн ыарыы хайдаҕын бэркэ билэн-көрөн эрдэхтэрэ. Дьэ, кырдьык, эмкэ ылбыча, дөбөҥнүк бэриммэт, киһи күүһүн-сэниэтин, кыаҕын-уоҕун эһэр ыарыы эбит этэ. Ордук кырдьаҕас дьоҥҥо ыараханнык киирэр, аахан-араҕан биэрбэт.

Быраас анаабыт эмин таһынан, ийэм өрүттүбэтиттэн ыксаан, учуонайдар, быраастар суруйууларын ютубтан булан араас ньымалары барытын боруобалаан көрдүм. Бу ыарыы киһи организмыгар сүрдээх элбэх токсиннары оҥорон таһаарар эбит. Онон хайа кыалларынан ол токсиннары түргэнник ыарыһах хойуутунан, убаҕаһынан таһаарарга мочегоннай, слабительнай оттор настойдара, очоҕоһун флоратын харыстыырга пробиотиктар олус көмөлөһөр эбиттэр диэн түмүктээбитим.

Аны эбиитин ый аҥара курдук температурата, эмкэ аахайбакка, 40-ча кыраадыска чугаһаан, олус ыксыы сылдьыбытым. Ийэм ол сытан арай "собо миинин иһиэм этэ" диэбитигэр, собо көрдүүр түбүккэ түстүм. Маҕаһыыҥҥа суох, билэр дьоммуттан барыларытан ыйыттым да булбатым. Хата, дьолго, сыбаатым Ася эмиэ бэйэтэ билсэр дьнноруттан ыйыталаһан, ол күн Хорбоков Славик үс бөдөҥ собону аҕала охсон биэрдэ. Славик кэргэнэ сатабыллаах хаһаайка буолара балыгы хатырыктаан, үөстээн аһара кичэллээхтик хараҥаратыттан, күһүҥҥү балык муус устар ыйга диэри отой сип-сибиэнэй сыппытыттан өтө көстөр. Онон кыһалҕалаах кэммитигэр улаханнык абыраабыт Хорбоковтар дьиэ кэргэттэригэр махталбыт мунура суох.

Ийэм лиитирэттэн ордук балык миинин сынньана-сынньана иһэн, ол түүн дэлби көлөһүнэ сарт түһэн, таҥаһа ыгыллыар диэри курдаттыы илийэн, матрааһын, утуйар-кэтэр таҥаһын үстэ уларыттым. Сарсыныгар миинин тобоҕун испитэ, балык этин, өлүн сиэн син сэниэлэммит курдуга. Сөхпүтүм диэн, итинтэн ыла температурата отой тахсыбатаҕа, төһө да сэниэтэ суоҕун иһин, биллэ аппетиттаммыта, кыра-кыралаан өрүттэргэ барбыта. Ити кэмҥэ барыта Ньурбабыт этин, үөрэтин миинин, суоратын, сүөгэйин, иэдьэгэйин, арыылаах алаадьыны, чохоону, тоҥ күөрчэҕи сиэтэрим, отонтон морс оҥорон иһэрдэрим. Бу курдук олунньуттан өлөр-тиллэр ыккардынан орон-тэллэх киһитэ буола сыппыт ийэм ыам ыйын ортотун диэки атаҕар син уйуттан турар буолбута. Онон бэйэбит төрүт аспыт, өлөр өлүү дэгиэ тыҥыраҕынан харбыыр ыар суоһа да ыган-тирээн кэллэҕинэ, киһини өрүһүйэн ылар, тыыннаах оҥорор сүдү күүстээҕин дьиҥнээхтик итэҕэйбитим.

Өссө биир түгэни урут өрөспүүбүлүкэ аатырбыт, бастыҥ хапсаҕайдыыта, Чуукаарга олорбут Владимир Ефремовтан истибиттээхпин. Кини этэринэн, саха киһитэ күүстээх үлэҕэ, ыраах айаҥҥа турарыгар тоҥ сылгы хаһатын сиэтэҕинэ ханнык да тымныы халлааҥҥа тоҥмот, хахсаат тыалга бэриммэт, ачыктаабат, күүһэ-уоҕа өһүллүбэт диэбиттээх. Онон сахалар ыраах тыаҕа үлэлии - мас мастыы, от тиэйэ, сылгыларын көрө-истэ барларыгар сарсыарда итии чэйи иһэн, тоҥ хаһаны сиэн баран уһун айаннарыгар туруналлар эбит.

Наука бигэргэтэринэн, энергияны аһылык биэрэр. Киһи доруобуйата сөпкө аһааһынтан улахан тутулуктаах. Сөпкө аһыыр киһи доруобай, күүстээх, тулуурдаах, кыайыгас үлэһит буолар. Онтон сыыһа-халты аһыыртан киһи араас ыарыыларга ылларар. Эмискэ элбэхтик аһыыр эмиэ сэрэхтээх: аһы буһарар уорганнарга хаан олус элбэхтик мустан, үлэлиир дьоҕурдара биллэ намтыыр дииллэр быраастар. Онон сөбүнэн көрөн аһыыр ордук. Саахырбыт дьон сүрэхтэрэ, хааннарын-тымырдарын систиэмэлэрэ биллэрдик уларыйбыт буоллаҕына, аһылыгар тууһу аччатыахтаах. Элбэх туус киһи эттигэр ууну тохтотор буолан, хаан баттааһыныгар уонна организм уопсай туругар куһаҕаннык сабыдыаллыыр. Кинилэр түргэнник сылайаллар, ыарыыны тулуйар дьоҕурдара мөлтүүр, куртах, оһоҕостор, бүөр, быар, ноор, үөс уо.д.а. кэмиттэн кэмигэр ыраастаныыга, сынньатыыга наадыйаллар. Сахалар үөһү, ноору ыраастанар ньымаларын туһунан миэхэ Уйбаан Ороһуунускай урут эмиэ кэпсээн турардаах. Аны норуот эмчитэ, улуу ойуун Ньыыкан кырдьаҕас "сахалар бу кэлин үрүҥ аһы кыайа-хото аһаабаппытыттан ис, үөс, оһоҕос ыарыылырыгар дөбөҥнүк ылларар буоллубут. Сарсыардааҥы искэ суорат, үүт атынынан солбуллара сатаммат. Ол эрэ кэннэ аһыахха, итии чэйи иһиэххэ сөп" диэбитин эмиэ түбэһэн аахпыттаахпын.

Сахалар төрүт аспыт натуральнайын аахан, сүрдээх минньигэс, иҥэмтэлээх, битэмиинннэринэн, араас минералларынан баай, көрүҥэ да баһаам элбэх. Билигин оннооҕор тыаҕа сүөһү ииттэр ыал ахсаана аҕыйаата. Онон маҕаһыыннарга урукку курдук бэйэбит эппит-арыыбыт дэлэйдик атыыламмат. Холобур, быйыл Саҥа дьыл кэнниттэн "Дары Нюрбы" маҕаһыыҥҥа олохтоох аспыт, хомойуох иһин, отой да атыыламматаҕын кэриэтэ. Сырыттах аайы үксүгэр кэлии куурусса, кэлии эттэн оҥоһуллубут полуфабрикаттар иҥин диэбит курдук ассортименнаахтара. Дьиҥэр, аһыллыаҕыттан бу эрэ маҕаһыыҥҥа Ньурба нэһилиэктэриттэн кэлбит ынах, убаһа, сылгы этэ, араас эт фарша, үөрэ, харта, үрүҥ балык, собо, местнай арыы, сүөгэй, үүт ас эгэлгэтэ, оҕуруот аһа уо.д.а. күннэтэ баар буолара. Салгыы маннык салҕанар буоллаҕына, соторунан сирэрбит-таларбыт да тохтуура буолуо диэн курус санаа мунчаардар. Бүрээт, Алтаай этэ, Арассыыйаттан кэлэр үүт, сүөгэй да баҕалаах буолара буолуо диэн дьиксинэбин. Маҕаһыыннарга кэлии ас эгэлгэтэ элбэх эрээри, туһата кыра. Ол иһин ньурбалар иннникитин төрүт аспытын дэлэйдик аһыырбыт туһугар тыа хаһаайыстыбатын салаата улууска ынах сүөһү, сылгы ахсаанын элбэтиигэ үлэни сүрүннүүрэ, күүһүрдэрэ буоллар диэн баҕа санаалаахпын.

Кэнники кэмҥэ биһиэхэ олохтоох бородууксуйаны оҥорон таһаарар ИПлар тэриллэн эрэллэрэ олус туһалаах, үчүгэй, кэскиллээх, хайҕаллаах дьыала. Местнай халбаһыны, ветчинаны, копченканы боруобалаан көрөн баран, ветчинаны сөбүлээбитим. Бастакы саҕалааһын буолан, үөрэннэхтэринэ, технологияларын таптахтарына, амтана, хаачыстыбата тупсуо, бородууксуйаларын аатталаансуоллаан, таһыгар оҥоһуллубут бородууксуйа састаабын, хараллар болдьоҕун, усулуобуйатын, ханна, ким оҥорбутун суруйуохтара диэн эрэнэбин.

ИПларга сыһыаннаан өссө биир түгэни эмиэ этэн аһарыахпын баҕарабын. Ол ас атыыланар сыанатын туһунан. Сэбиэскэй кэмҥэ полуфабрикаттары, бэлэм бурдук, эт, балык астары общепит тэрилтэлэрэ астаан нэһилиэнньэҕэ атыылыыллара. Ас хаачыстыбатын хааччыйыыга, сыанатын быһыыга атыы-эргиэн систиэмэтигэр анал үөрэхтээх технологтар, экономистар уо.д.а. исписэлиистэр үлэлииллэрэ. Онон барыта орун оннугар буолар курдуга. Билигин ырыынак усулуобуйатыгар киирбиппит быданнаата. Ол да буоллар, аһара барыы эмиэ соччото суох. Холобур, маҕаһыын аайы дьон хамаҕатык ылар эттээх, хортуоскалаах, хаппыысталаах бэрэскитэ атыыга күннэтэ баара олус үчүгэй. Арай мин сыаната биирин отой өйдөөбөппүн. Киилэ хортуоска эбэтэр хаппыыста сыаната киилэ эт сыанатыттан быдан кырата биллэр. Оччоҕо бу бэрэскилэр сыаналара тоҕо тэҥнэрий? Мин саныырбынан, оҥоһуллубут табаар сыанатын калькуляцията чопчу туохха эрэ олоҕуран оҥоһуллуохтаах буоллаҕа дии. Урут эттээх бэрэски хортуоска бэрэскиттэн икки төгүл кэриҥэ ыарахан сыаналаах буолар курдуга. Саҥа үйэҕэ кэлэн сыаналара тэҥнэспитэ эриэккэс.

Суруйуубун түмүктээн, олохтоох аһылыгы астаан-оҥорон таһаарааччыларга туһаайан, инникитин дьон олоҕун таһымын үрдэтиигэ, доруобуйаларын бөҕөргөтүүгэ болҕомтолоотук сыһыаннаһан үлэлииллэригэр баҕарыам этэ. Билиҥҥитэ улууспутугар үүт аһылыгы дэлэйдик оҥорор "Байар", "Влада", "Нюрба-Агро МТС" уо.д.а. бородууксуйалара күннээҕи остуолбутугар куруук баара наһаа үчүгэй, арай кыһыҥҥы кэмҥэ местнай арыы атыыга биллэ аҕыйаабыта үһүс сыла буолла быһыылаах. Бары да күндээдэлэр, дьаарханнар, сүлэлэр, хорулалар сүөгэйдэрин, арыыларын сөбүлээн сиибит. Инникитин да бэйэбит төрүт аспыт маҕаһыыннарга дэлэйдик баар буола турдун. Бу уйгуну-быйаҥы үксэтээччилэр - сүөһү иитээччиттэн саҕалаан бэлэм бородууксуйаны оҥорон таһаарааччыларга диэри бары - элбээн-хаҥаан истиннэр. Оччоҕо эрэ саха омуга чэгиэн туруктанан, сир үрдүттэн сүппэт-симилийбэт кэскиллэниэхпит.

Наталья СЕМЕНОВА.

Сразу же после объявления частичной мобилизации в сентябре прошлого года были созданы районный оперативный штаб и Колл-центр по обращению граждан по вопросам мобилизации. В числе первых по республике приняли решение об оказании материальной помощи за счет районного бюджета нашим военнослужащим. Каждому мобилизованному гражданину Нюрбинского района, также добровольцам и контрактникам была оказана материальная помощь для обмундирования и экипировки в размере 80 тыс. руб. Общая сумма матпомощи составила более 13 млн. руб.

– Своих не бросаем –

Оказывается всесторонняя помощь участникам СВО и их семьям

Во время прохождения нашими земляками учебки на военных полигонах была организована поездка руководства района в военные части Приморского края и Еврейского автономного округа, где вручили снаряжение, одежду и посылки. Также глава района Алексей Иннокентьев дважды побывал в зоне проведения СВО на Донбассе и в Запорожье, встретился с нашими земляками и передал им дополнительное оснащение и снаряжения.

С целью материальной поддержки семей мобилизованных граждан направлено 30 тыс. руб. для каждой семьи. Семьи могут использовать средства для первой необходимости: по решению бытовых проблем, на оплату кредита и другие цели. Материальная помощь оказана 146 семьям.

Решением районного Оперштаба были установлены меры социальной поддержки семей мобилизованных граждан. В Управлении по молодежной политике Нюрбинского района был организован пункт выдачи удостоверений семьям мобилизованных граждан. Всего подготовлено и выдано 196 удостоверений. Удостоверение предназначена для:

- освобождения от уплаты арендных платежей на земельный участок;
- бесплатного проезда в общественном наземной транспорте Нюрбинского АТП на территории района;
- бесплатного посещения культурных мероприятий;
- обслуживания вне записи в медицинских учреждениях;
- установлены ряд бесплатных медицинских услуг: 1) бесплатная сдача анализа на дизгруппу перед поступлением в дошкольное учреждение; 2) бесплатное прохождение медосмотра при первичном трудоустройстве на работу; 3) анализы на антитела ИФА против Ковид-19.

В дошкольных образовательных учреждениях Нюрбинского района семьи мобилизованных граждан (27 семей) полностью освобождены от родительской платы за присмотр и уход за ребенком.

С начала специальной военной операции в фонд поддержки мобилизованных Нюрбинского района поступило 4 530 097 руб. Первыми показали пример сотрудники районной администрации, внесшие свою однодневную зарплату. Жители и трудовые коллективы Нюрбинского района не остались в стороне, активно стали включились в это дело. Ныне некоторые учреждения района начали вторичное перечисление в фонд однодневной зарплаты.

Из средств фонда оказана материальная помощь семьям на сумму 945 тыс. руб. (остаток на 29.03.2023 г. - 615 168 руб). Приобретены и направлены в зону СВО дополнительное оснащение и снаряжения на сумму 3 268 423 руб. военнослужащим из трех воинских частей. Переданы тепловизионные прицелы, аккумуляторы с защитой, квадрокоптеры, радиостанции, тактические антенны, зарядные устройства, пикап "Митсубиси", теплые вещи и другое. Также переданы посылки, сшитые заботливыми руками наших матерей и бабушек. Здесь необходимо отметить вклад наших женщин. Нюрбинским отделением общественного движения "Матери России" при содействии активных общественниц района был организован пункт по шитью и подготовке аптечки для мобилизованных, приему гуманитарной помощи мобилизованным. Аптечные пункты, общественные организации женщин, отцов, индивидуальные предприниматели, коллективы учреждений принимают активное участие в сборе гуманитарной помощи.

Также за счет фонда помощи мобилизованным гражданам оказана матпомощь семьям мобилизованных граждан, волонтерам по оказанию помощи раненым военнослужащим, швейному цеху для пошива теплых и иных вещей для мобилизованных.

Волонтерским корпусом оказана волонтерская помощь семьям мобилизованных по колке дров, уборке снега, обеспечению льда, транспортировке сена и дров, обеспечению углем и т.д. Администрацией МО "Октябрьский наслег" ежемесячно семьям участников СВО выдается по два талона на получение бесплатных услуг в бане, прачечной и услуги водовозки. Также администрациями наслегов, учреждениями, учащимися школ, студентами Нюрбинского колледжа, молодежью района оказывается бесплатные услуги по транспортировке сена и дров.

Из общего количества семей военнослужащих СВО 15 семей являются многодетными. От администрации района к каждой семье мобилизованного гражданина прикреплены кураторы, что позволяет индивидуально решать вопросы по обеспечению дровами, питьевой водой, оказания помощи в подготовке жилищных условий к зимнему периоду и другое. Главы поселений также работают в тесном контакте с семьями. Волонтерским корпусом выполнено около тысячи заявок от семей мобилизованных, начиная от заготовки дров-швырка и льда до утепления коровников навозом и других видов работ. Оказана гуманитарная помощь семьям мобилизованных предприятиями и учреждениями района: ИП КХ "Сиибиктэ", НРЭС, Нюрбинское УПО, Нюрбинский технический лицей, АО "Алмазы Анабара", СЭГХ, образовательными учреждениями, предпринимателями. Отделом по семейным и социальным вопросам администрации района проведена работа по составлению социальных паспортов семей военнослужащих, по итогам которой составлена сводная информация, в каких видах помощи нуждаются семьи военнослужащих. На краткосрочный отпуск приезжали на родину 20 военнослужащих, 1 участник СВО демобилизован по состоянию здоровья.

На сегодняшний день в образовательных учреждениях обучаются 65 учащихся из 53 семей участников СВО, дошкольные группы посещают 31 детей из 27 семей в 8 группах. Организован отдых 7 детей участников СВО в лагере "Сосновый Бор". В летний период будет организован летний отдых детей: 20 детей в лагере "Сосновый Бор" и 17 детей в лагере "Сир уустара".

В программу капитального ремонта и благоустройства домов отдельных категорий граждан внесены изменения. В перечень получателей единовременной матпомощи включаются и семьи участников СВО. Им также будет выделяться по 200 тыс. руб. на ремонт или благоустройство дома. Квота будет уточнена в апреле.

При Нюрбинском межулусном центре помощи семье и детям работает Пункт поддержки семей мобилизованных граждан. Здесь оказывается помощь в оформлении документов, в работе на портале Госуслуг, содействие в оформлении документов на получение государственной социальной помощи на основании соцконтракта, организация работы телефона доверия, курс реабилитации несовершеннолетних детей в стационарном отделении Комплексного центра и консультация психолога.

В наслегах района была организована выездная работе по оказанию комплексной помощи семьям мобилизованных. Проведены круглые столы, оказаны групповые и индивидуальные консультации специалистами Центра социально-психологической семьи и молодежи, также методическая помощь специалистов "Мои документы" (МФЦ), волонтерская помощь по заявкам семей мобилизованных. Всего объездили 11 наслегов и 6 наслегов получили консультацию в формате онлайн.

С участниками СВО и их семьями руководство района держит связь, в этом направлении плотно работают управление по молодежной политике и кураторы от администраций муниципальных образований района.

Геннадий АНТОНОВ.

ГОД ТРУДА В РЕСПУБЛИКЕ САХА (ЯКУТИЯ) 2023

– Год труда –

Врач – профессия гуманная и благородная, или о кадровой ситуации в ЦРБ

В круговерти будничных дней мы не задумываемся над тем, какую роль в нашей жизни играют врачи. А их помощь порой неоценима, ведь эти специалисты каждый день распознают, предотвращают сложнейшие заболевания, спасают взрослых и детей, встречают малышей и провожают из жизни больных людей. И потому важность профессии врача трудно переоценить. Каждый из нас хоть раз в жизни да обращается за помощь к докторам. И на протяжении всей нашей жизни они берегут наше здоровье и спасают нам жизни. Профессия врача считается одной из самых гуманных и благородных профессий.

Сегодня я хочу познакомить вас с врачом-травматологом Сыймыкбеком Кубанычбеком Уулу. Моему собеседнику с по-мальчишески застенчивой улыбкой и добрыми глазами всего 26 лет. Несмотря на свою молодость, он прооперировал уже немало больных. Я в эти дни также пополнил число его пациентов.

За время отсутствия заведующего отделения травматологии и ортопедии Майсалбека Абдурасулова (он проходил курсы повышения квалификации), у Сыймыкбека Кубанычбека Уулу работы весьма прибавилось. И в будние дни, и в выходные его можно было видеть на рабочем месте. В день проводил несколько операций, также принимал пациентов в районной поликлинике.

В позапрошлое воскресенье в стационаре мне удалось побеседовать с ним.

Кубанычбек Уулу Сыймыкбек

- Я родился и вырос в Киргизии, - **говорит Сыймыкбек**. - В 2014 г. поступил в медицинский факультет Ошского государственного университета. Окончил в 2020 г. В том же году началась пандемия коронавирусной инфекции. Полгода проработал в "красной зоне", потом меня направили в районную больницу. Потом я поступил в ординатуру на кафедру травматологии, ортопедии и экстренной хирургии Казанского государственного медицинского университета и 2022 г. в ее окончил.

- Как Вы приехали в Нюрбу?

- Я сюда приехал по приглашению своих знакомых. Они мне говорили, что здесь, во-первых народ хороший, и коллектив, и больница тоже хорошие, хорошо оснащена, можно здесь работать, обрести навыки и опыт.

Здесь меня радушно приняли и коллектив районной центральной больницы, и народ нюрбинский. Можно сказать, что в Нюрбе мои первые карьерные дни начались хорошо. Ныне здесь уже 8-й месяц работаю. Мне здесь нравится, все нормально.

- Вы любите свою работу? Что можете рассказать о своей работе?

- Я с детства мечтал стать врачом, и поэтому осознанно выбрал профессию врача. Если ты не любишь свою профессию, особенно медицинскую, то отучиться в медицинском уже невозможно. Я счет своим операциям не виду, много делаю. Бывают разные операции, и легкие, и сложные. Однажды даже пришлось провести операцию по трепанации черепа. Ведь здесь не хватает врачей. Операция продлилась несколько часов, все обошлось благополучно. Слава богу, пока все хорошо, летальных исходов еще не было. Нашим отделением руководит опытный врач с солидным стажем Майсалбек Абдурасулов. Все работаем дружно и слаженно.

- Как Вам пришелся по душе якутский климат?

- Признаюсь, я раньше таких холодов не видел, в Кыргызстане ведь намного теплее. Но в принципе можно все перетерпеть. Первую зиму благополучно перезимовал. Особых сложностей ничего не было. Работать и жить можно.

- У Вас какое-либо хобби?

- Я люблю заниматься спортом. Еще со школы и студенчества занимался футболом и волейболом, на любительском уровне. Здесь тоже хочу играть в свободное время заниматься этими любимыми видами спорта. Но, к сожалению, пока как-то не хватает свободного времени. Хочу создать свою компанию для игры.

- В Нюрбе проживают представители около 20 национальностей. Среди них есть и кыргызы, Вы поддерживаете с ними связь?

- Да, конечно. Всех кыргызов, кто есть в Нюрбе, я знаю. Общаемся, между собой связь держим. Кыргызская диаспора небольшая, но очень дружная. Мы иногда собираемся, покушаем, посидим.

- Вы скучаете по своей родине?

- Да, я скучаю по своей родине. Можно сказать, что я дома не был почти 3 года. После двухгодичной ординатуры я успел побыть на своей родине всего лишь 4 дня. Получив приглашение работать в Нюрбе, сразу же собрался и приехал. У меня отпуск будет в июне, жду с нетерпением. Побуду дома, отдохну с друзьями и родственниками. Потом с новыми силами обратно вернусь в Нюрбу.

- Хотел бы, чтобы Вы осели здесь и остались работать в Нюрбе. У нас так не хватает врачей.

- Пока не планирую переезжать отсюда, буду работать в Нюрбе. Здесь мне хорошо. Работа очень интересная, так приятно осознавать, что выполняешь свою работу и делаешь людям добро.

На этом наш разговор с Сыймыкбеком Кубанычбеком Уулу завершился.

Многие в курсе того, что существуют проблемы с кадрами в Нюрбинской ЦРБ, и не только. В этих условиях положение спасают приезжие специалисты, и мы должны быть благодарны им. Из истории известно, что на заре становления отрасли здравоохранения в Якутии приезжие специалисты сыграли большую роль в ее развитии. Вроде сейчас ситуация повторяется.

На сегодня обеспеченность врачами составляет 75,6%, средним персоналом - 100% (благодаря действующему в Нюрбе филиалу Якутского медицинского колледжа). В Нюрбинской ЦРБ имеется 107,5 штатов врачей. Работают 81 врач и по внешнему совместительству - 2 врача.

Я помню, как несколько лет назад прежний министр здравоохранения республики Елена Борисова во время рабочего визита в Нюрбу на встрече в коллективом ЦРБ отметила, что по кадровому обеспечению Нюрбинский район находится в числе более-менее благополучных районов, и что в других районах ситуация еще сложнее.

Руководством НЦРБ ведется целенаправленная работа по привлечению кадров, но, к сожалению, до решения проблемы пока еще далеко. Имеются проблемы системного характера - не

Идет операция

хотят выпускники возвращаться в родной район, предпочитая остаться в Якутске. Благо, вводятся в столице республики новые учреждения здравоохранения, да и частных клиник немало. Бывает и так, что выпускники, отучившиеся по целевым направлениям, нарушают свои обязательства, мотивируя различными причинами.

Основной проблемой при устройстве специалистов на работу является нехватка жилья. Если в селах приезжих специалистов обеспечивают жильем, то в городе Нюрбе с этим сложности. Администрация района предоставила медикам одну муниципальную квартиру, в нем проживают 3 врача.

Есть и глубинные причины. Обретя 20 лет назад вместе со статусом города кое-какие плюсы, мы потеряли преференции, полагающиеся поселкам. К примеру, прибывающий в Нюрбу врач по федеральной программе "Земский доктор" получает выплату в размере 1 млн. руб., а вот прибывшие по той же программе в соседние Сунтар и Верхневилюйск - уже по 2 млн. руб. И вполне понятен их выбор. Мирнинский район, как алмазная столица республики, из своего бюджета выделяет по 3 млн. руб. врачам, которые приезжают работать к ним.

Раньше у нас одно время действовала программа "Нюрбинский доктор", но она завершилась в 2018 г, и тем самым была утеряна привлекательность Нюрбы в глазах потенциальных врачей. По этой программе с 2014 года было привлечено 12 врачей.

Ежегодно приезжают 5-6 врачей, в том числе после окончания 6-го курса и ординатуры. В настоящее время обучаются по договору в ординатуре по хирургии и лабораторной диагностике. В этом году Нюрбинская ЦРБ заключила предварительные договора на трудоустройство с тремя 6-курсниками для обучения в ординатуре по кардиологии, эндокринологии, терапии.

Информация о вакансиях врачей размещается в портале "Работа в России", через которую к нам из других регионов страны прибыли и уже работают 7 врачей. В том числе акушер-гинеколог, 2 травматолога, хирург, врач-лаборант, онколог и психиатр-нарколог. Необходимость привлечения врачебных кадров из-за пределов республики продиктована острой нехваткой врачей узких специальностей. Несмотря на проводимую совместную с министерством здравоохранения, администрацией района, Медицинским институтом плановую работу по целевому обучению, местных кадров недостаточно.

Ныне у молодежи другие приоритеты. К тому же, по словам начальника отдела кадров ЦРБ Марианны Васильевны Васильевой, у наших выпускников школ для поступления в высшие медицинские учреждения не хватает баллов по итогам ЕГЭ. И поэтому они могут поступить на бюджетные места только по целевым направлениям. А те, кто обучается на платной основе, то они, как правило, не возвращаются в родной район. Нужно создавать условия для привлечения и закрепления специалистов востребованных профессий. В советские времена была эффективная система распределения кадров, но времена уже не те.

Согласно информации Нюрбинского Центра занятости населения от 22 марта, в Нюрбинской ЦРБ требуются на работу 15 врачей, в т.ч. врачи-акушеры-гинекологи, кардиолог, невролог, хирурги, терапевты и т.д., также 3 фельдшера. Женщины детородного возраста рожают, тем самым исполняют предназначение матери, что тоже похвально.

Но хочется, чтобы появились из числа местного населения последователи заслуживших уважение населения и общественности ветеранов-врачей Р.З.Жиркова, А.С.Ли-Фу и других, которые ушли на заслуженный отдых, а некоторые даже в вечность, но остались в благодарной памяти жителей Нюрбы.

Геннадий АНТОНОВ.

– Патриоту иитии –

Герой паартата баар буолла

Кулун тутар 27 күнүгэр Марха нэһилиэгэр анал байыаннай эпэрээссийэ кыттыылааҕа Иван Яковлев сырдык кэриэһигэр "Парта героя" арыллыыта, оройуон булчуттарыгар "Байанай-2023" күрэхтэһии буолан ааста.

Иван Иванович 1968 с. балаҕан ыйын 30 күнүгэр Яковлевтар дьиэ кэргэнҥэ бэһис оҕонон төрөөбүт. Кэргэнэ А.Г. Саввиновалыын икки кыыс оҕолоохтор. Эйэлээх олох иһин олоҕун толук уурбут Иван Яковлев үөрэммит Д.И. Павлов аатынан Өнгөлдьө орто оскуолатыгар Арассыйатааҕы патриоттуу бырайыак быһыытынан "Парта героя" баар буолла, онно уһулуччу ситиһиилээх үөрэнээччи олорор чиэскэ тиксиэҕэ, бу дойду устуоруйатын үөрэтиигэ, ытыктааһыҥҥа туһуланар.

"Байанай - 2023" булчуттар күрэхтэһиилэрин Ньурба улууһун дьаһалтата, Ньурбатааҕы айылҕа харыстабылын кэмитиэтэ, СӨ Айылҕа харыстабылын министиэристибэтэ, Марха нэһилиэгин дьаһалтата тэрийдилэр. Бу күн кыттааччылар саха сатабылыгар түһүмэхтэринэн күрэхтэстилэр. Үтүө суобастаах саха ньургун уола Иван Яковлев аатыгар үйэлэргэ сүгүрүйүөҕүҥ!

Күрэхтэһиигэ барыта 14 хамаандаттан 56 киһи кытынна.

Кыайыылаахтарынан буоллулар: I миэстэ - "Чыпчаал", Марха нэһилиэгэ. II миэстэ - Сүлэ нэһилиэгэ. III миэстэ - Маар нэһилиэгэ.

Сайыына САВВИНОВА.

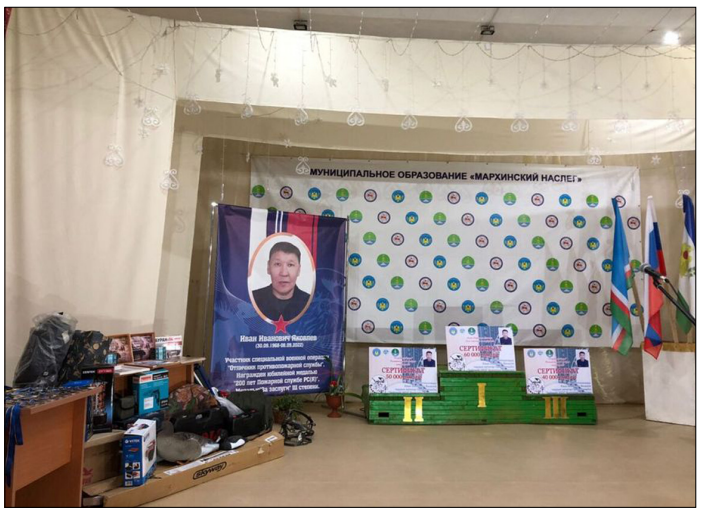

– СИА иһитиннэрэр –

Саха сиригэр муниципальнай тэриллиилэр сэбиэттэрин IX съезтара саҕаланна

Кулун тутар 29 күнүгэр Дьокуускайга Саха сирин муниципальнай тэриллиилэрин Сэбиэттэрин IX съезтара саҕаланна. Тэрээһин бэрэстэбиитэллээх уоргаттар депутаттарын II съезтарын кытта тэҥҥэ ыытыллар.

Съезд кэмигэр «Об актуальных вопросах местного самоуправления в РС (Я)», «Вопросы экологии, землепользования, сельского хозяйства, Арктической зоны, ЖКХ и энергетики в РС (Я)», «Вопросы образования, культуры, науки, семьи и детства, патриотического воспитания» тиэмэлэринэн төгүрүк остуоллар буолаллар. Делегаттар толоруулаах былаас үлэтин, муниципалитеттар социальнай-экономическай сайдыыларыгар боппуруостары дьүүллэһиэхтэрэ.

Ил Дархан Айсен Николаев баһылыктары кытта анаан көрсүөҕэ, тосхолго үлэни ыытыахтара. Нэһилиэнньэлээх пууннар сайдыыларыгар стратегическай сессия буолуоҕа, промышленность эмиэ инники күөҥҥэ тутуллуоҕа.

Пленарнай мунньах кулун тутар 30 күнүгэр буолуоҕа. Манна Сэбиэт үлэтин түмүгүн, бэйэни салайыныы былаанын, соруктары кэпсэтиэхтэрэ.

– Үлэ сыла –

Үйэтитэр – ытык иэспит

Аҕа дойду Улуу сэриитэ хас биирдии ыал дьылҕатыгар суолун-иитин хаалларбыта. Элбэх сыллар күлүктэрин кэтэҕэр саспыт өйдөбүллэр, бүтүн көлүөнэ ыччат олоҕун, дьылҕатын быһаарбыт ыар дьыллар остуоруйалара хас нэһилиэк, оройуон, өрөспүүбүлүкэ, дойду үрдүнэн маарыннаһар. Үлэ инники кирбиитигэр сылдьыбыт, ыарахаттары турууласпыт чугас дьоннорбут, эһэлэрбит, хос эһэлэрбит Аҕа дойду көмүскэлигэр олохторун толук уурбуттара. Саха сирин нэһилиэнньэтэ ыраах тыылга да олордор, төрөөбүт дойдуларыгар мунура суох бэриниилэринэн, Ийэ сирбит чэлгийэ сайдарын туһугар, төрүүр оҕо төлкөлөнөрүгэр туох баар кыахтарын ууран, сэрии ынырыктаах сут-кураан сылларыгар, Кыайыы туох сыананан ситиһиллибитин, тыылга хаалбыт кырдьаҕастар, дьахталлар, оҕолор Кыайыыны уһансан күүһү таһынан үлэлээбиттэрин, хайдах-туох дьон этилэрин кэм кэрдиис кэрэһиттэрэ, оонньооботох оҕо саастарыттан, күннэри-түүннэри сынньанары билбэккэ, тоҥору-хааһары аахсыбакка, аччыктыыры умнан, күүстээх үлэҕэ эриллибит, геройдуу үлэлээбит дьоммутун кэпсээннэриттэн истэн билэбит.

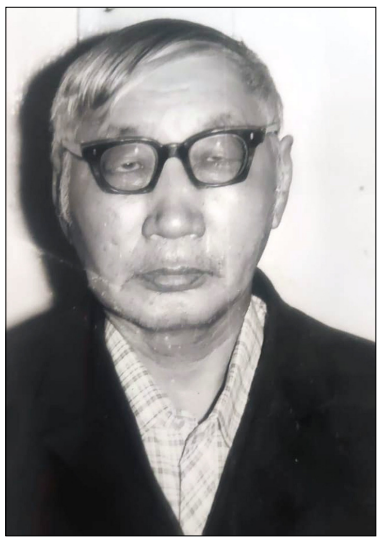

Биһиги эһэбит Петров Прокопий Иванович 1931 с. І-Хаҥалас Олом диэн сиригэр дьаданы дьиэ кэргэнигэр төрөөбүтэ. Ийэтэ 4 оҕоломмут. Онно эдьиийэ Настаа хаалан ыал буолбуттар. Аҕалара Петров Иван Иванович, былыр айаҥҥа сылдьыһан, таһаҕас тиэйээччи, ат аһатааччы, атын да үлэни үлэлээн дьонугар ас-таҥас, кыралаан харчы аҕалара эбитэ үһү. Ийэтэ Петрова Варвара Ефремовна 1930 сыллааха эмиэ І-Хаҥалас сиригэр төрөөбүт.

Кутуйах Харах диэн сиргэ 5 кылаастаах оскуола баара. Онно 8-9 оҕо маҥнайгы кылааска үөрэнэ киирбит. Онно эдьиийэ Настаа, Маайа диэн кыыс уонна кини буолан, сарсыарда 5-6 чааска туран, аргыстаһан оскуолаларыгар бараллара. Бэйэ бэйэлэригэр олус истиҥник сыһыаннаһаллара. Хойут, ол Маайа - Филиппова Мария Прокопьевна, Самсонов Василий Григорьевичка кэргэн тахсан, элбэх оҕолонон, Герой ийэ аатын сүгэн, дьоллоох олоҕу олорбута. Ол истиҥ сыһыаннара хойут тус-туспа ыал буолан баран даҕаны, уларыйбатаҕа. Бэйэ-бэйэлэригэр күндү ыалдьыт буолан сылдьыһаллара, кэһии, бэлэх бэрсэллэрэ.

Эһэбит оскуолаҕа 5 кылааска диэри үөрэммитэ. Учуутала Васильев Иван Иевлевич эһэбитин үөрэҕэр дьоҕурдаах, кыһаллымтыа диэн хайгыыр эбит. Аҕалара айаҥҥа сылдьар буолан, оскуолаттан кэлээт да уот оттор маһынмууһун бэлэмнээн, ынахтара сарсын сиир отторун бэлэмнээн киэһэ хойут бүтэр эбит.

Ити курдук, 5 кылааска диэри үөрэммит. Ол кэннэ, ийэтэ "Коммунизм" колкуоска, бастаан ыанньыксытынан, онтон субай сүөһү көрөөччүннэн үлэлээбит. Онно эһэбит көмөлөһө сылдьан үргүччү, холкуос үлэһитэ буолбут. Иннэ гынан 12-13 саастаах уол үлэ үөһүгэр түспүт. Саас бааһынаҕа оҕус сиэтэн, бурдук ыһан, улахан дьону кытта тэбис тэҥҥэ сылдьар эбит. Ынах тыһа этэрбэһэ алдьанан, хаппыт буорга атахтарын тобулута үктээн, бааһына оҥоһуута бүтүөр диэри, атаҕа чэрдийэн уллуҥ курдук буолара үһү. Аһылыктара суорат, ымдаан, сулумах уу, биир тоорохой лэппиэскэ оҕото. Маны уһун күн харыстаан сиир эбит. Сайыҥҥы өттүгэр холкуоска окко сылдьыспыт. Күһүн бурдук хомуура.

Онтон Аан дойдуну атыйахтаах уу курдук аймаабыт, уодаһыннаах сэрии буолар. Ити ыар сылларга улахан дьону кытта тэбис тэҥҥэ, утуйар ууну умнан, кырыымчык аһылыкка сылдьар оҕо-дьон сэриигэ барбыт дьону солбуйан хаалбыттара. Оччотооҕу ирдэбилинэн "Барыта Кыайыы туһугар" диэн ыйыынан салайтаран үлэлээбиттэрэ, аас-туор олох ыарахан кэмнэрин хайдах туоранналлыбыта эбитэ буолла диэн, хойут биирдэ эмит тыл ыһыктар буолара. Аҕалара оҕолор кыра эрдэхтэринэ өлөн, аас-туор олох бары эрэйин, кыһалҕатын этинэн-хаанынан билэн улааппыт. Аччыктааһын кыһалҕата, таҥаскаап суоҕа, кыра киһиэхэ от-мас тиэйиитэ барыта кыһалҕа этэ. Ийэтэ туруу үлэһит буолан, оҕолорун аччыктаппаккка илдьэ сылдьыбыт.

Эһэбит Прокопий Иванович 15 саастаҕар холкуос бэрэссэдээтэлэ Роман Амаһаанап ыҥыран Маарга МТС тэрилтэтэ аһыллыбытыгар, тырахтарыыс идэтигэр үөрэттэрэ ыыппыт. МТС дириэктэрэ Л.Н. Очуурап тулаайах уолу аһынан, таҥаһа-саба мөлтөҕүн көрөн, үөрэнэ-үөрэнэ хачыгаардаа диэн, хамнас төлөөн кыстаабыт. Оннук үтүө санаалаах, аһыныгас да барахсан киһи этэ диэн, хойут мэлдьи үтүө тылынан ахтар, саныыр буолара. Үтүө киһи үтүөнү оҥорбута 3 үйэҕэ тиийэр диэн итини этэн эрдэхтэрэ.

Биир сыл үөрэнэн, идэ ылан, холкуоска кэлбит НАД диэн тыраахтыры киниэхэ туттаран, дьэ идэлээх үлэтигэр умса-төннө түһэн үлэлээбит. Ол саҕанааҕы бэлиитикэ чэрчитинэн, бааһына оҥоһуута, бурдук ыһыыта күүскэ турбута. Бу Марха уҥуор сир оҥоһуута аҕыйах ахсааннаах тырахтарыыстарга сүктэриллибитэ.

1955 сыллаахха Чуукаар, Өҥөлдьө диэки бааһына оҥоһуутугар баран үлэлиир. Ол сылдьан, араас үлэҕэ барытыгар дэгиттэр эдэр киһи күүһэ кыайарынан, тыраахтырыыстыырын таһынан барыга бары даҕаамах курдук сыстан, хамнаһа да суох үлэни үлэлэһэн, дьон убаастабылын, хайҕабылын ылар эбит.

Ол сылдьан Гаврильева Мария Григорьевна диэн кыыһы көрсөн харахтарынан хайҕаһан, сүрэхтэринэн сөбүлэһэн, сүктэн аҕалан, Маарга олохсуйбуттар. Алта оҕо амарах ийэтэ, 11 сиэннээх, 13 хос сиэннээх. Кыайыы 75 сылыгар ийэбит 90 сааһыгар үктэммитэ.

Манна аҕабыт эмиэ тыраахтырыттан илиитин араарбакка үлэлээн, 1959 сыллаахха ВДНХ үчүгэй үлэлээхтэри чиэстиир сирдэригэр баран кыттыыны ылан, бастыҥнар кэккэлэригэр киирбитэ.

Биһиги ийэбит Гаврильева Мария Григорьевна 1929 сыллаахха Өҥөлдьө нэһилиэгэр Хатыҥ Сыһыыга төрөөбүт. Кини аҕата Гаврильев Григорий Гаврильевич нолуоктан (холостуой нолуок диир) куоттаран докумуоннаа 1930 сылынан суруйтарбыт. Бииргэ төрөөбүттэр үһүөлэр. Улахан убайдарын Гаврильев Дмитрий Дмитриевиһы оҕо турбатын иһин ыалтан оҕо ииттэ ылбыттар. Ол кэннэ сыллата уоллаах кыыс оҕоломмуттар. Иккис убайа Гаврильев Василий Григорьевич диэн. Оҕо саастара Хатыҥ Сыһыыга ааспыт. Оскуолаҕа Өҥөлдьөҕө Сэргэлээххэ икки биэрэстэлээх сиртэн кэлэн үөрэммиттэр эбит.

Биһиги ийэбит 11 саастааҕар 3 кылааһы бүтэрэн баран, ийэтэ ыарытыйар буолан уурайарга күһэллибит. Бөдөҥсүтүү кэмигэр "Коммуна суола", "Пионер", "Кыһыл Сулус" холбоһон биир холкуос буолбуттар. 11 сааһыттан холкуоска, сайынын ыһыыга, окко оҕус сиэтэн үлэлээбит. Хатыҥ Сыһыыттан көһөн киирэлэригэр дьиэлэрин көтүрэн аҕалан Өҥөлдьөҕө туппуттар. Ол маһын ийэбит бэйэтэ оҕуһунан тиэйэн аҕалар эбит. "Бука улахан буолан тиэйэн аҕалан эрдэҕим", - диир. Оҕо сылдьан холкуоска үлэлээбиттэрин "көлөһүн күүн" аҕабыт аахсан эрдэҕэ", - диир.

16 сааһыгар ферма бригэдьиирэ Федоров Александр Алексеевич (Нохчоҕор) ыанньыксыттаа диэн көрдөспүтүгэр сөбүлэспит. Дьоно кыайыан суоҕа дииллэр эбит. Ол иһин үлэҕэ киирэригэр абаҕам аахха хоно бардым диэн баран фермаҕа ыанньыксыттыы киирэн хаалбыт. Аан бастаан кыайыан суоҕа диэннэр 15 ынаҕы туттарбыттар. От үүммэтэх сыла буолан, 18 саастаҕар Бүлүү оройуонун 2 Күүлэтигэр от сиэтэ 150 сүөһүнү эт атахтарынан үүрэн илпиттэр, аара 10-ча хонон тиийбиттэр. Онно үүрээччилэр үһүөлэр эбит. Васильева Екатерина Федотовна, Павлов Руф Павлович уонна биһиги ийэбит. Аны саас төптөрү көһөн, төннөн кэлэллэр эбит. Аара төрөөбүт ынахтарын, тарбыйахтарын оҕус сыарҕатыгар тиэйэн аҕалаллар.

Олох балысханнык сайдан, холкуостар сопхуоска кубулуйан, дьон-сэргэ үгүөрү хамнастанан, аны дьиэ уот туттуута сир дойду үрдүнэн тэнийбитэ. Онон дьиэуот туттар маһы кыһын ыраах, хоно сылдьан бэлэмниир, ону тиэйэр-таһар үлэ эмиэ Петров Прокопий Ивановиһа суох барбат этэ. Сопхуос аҕыйах тыраахтырын үлэтэ ол эрэ буолуо дуо. Фермаҕа от тиэйиитэ, ыаллар оттук мастара, кыстыыр отторун тиэйиитэ барыта тырахтарыыс эбээһинэһэ этэ. Кэлин 2, 4 кыбартыыралаах уопсай дьиэлэр тутууларын маһын кэрдиитэ, тиэйиитэ. Ол курдук, дьон туох да үлэтиттэн туора турбакка үлэлээн биэнсийэҕэ тахсан да баран, тыраахтарыттан арахсыбакка үлэлээн баран, сааһырдым диэбитигэр "Марха" сопхуос дириэктэрэ Романов Семен Никифорович сопхуоска саппаас чаас ыскылаатын сэбиэдиссэйинэн анаан, хойукка диэри үтүө суобастаахтык үлэлээбитин элбэх Бочуотунай грамоталар кэрэһэлииллэр.

Сэрии иннинээҕи, сэрии кэминээҕи ыар олох тыыннаах туоһута, сэрии кэннинээҕи эйэлээх олоҕу тутар кэми барытын сиэрдээхтик үлэлээн, чиэстээхтик олорон ааспыт-биһиги эһэбит, эбэбит, аҕабыт, ийэбит-тапталлаах дьоммут Петров Прокопий Иванович уонна Гаврильева Мария Григорьевна буолаллар.

Дьоммут үлэлээбит, олорбут кэмнэринэн оҕолоро, сиэннэрэ киэн туттабыт, холобур оҥостобут. Эһэбит мөссүөнэ үйэбитигэр биһиги өйбүтүгэр хааллаҕа. Кинилэр олохторун элбэх сиэннэрэ, хос сиэннэрэ салгыыллар, үйэтитэллэр", - диэн, төрөппүттэрин, ыарахан эрээри, дьоһуннаах олоҕу олорон, үлэлээн-хамсаан Кыайыыны уһансыбыттарын, эйэлээх олоҕу тутуспуттарын, махтана, киэн тутта уолларын Петров Валентин Прокопьевич кэргэнэ, кийииттэрэ Петрова Лена Афанасьевна, Түмүк нэһилиэгин социальнай үлэһитэ кэпсээнин түмүктүүр.

Билигин Ньурба оройуонун Түмүк нэһилиэгэр Гаврильева Мария Григорьевна, оҕолорун, сиэннэрин тапталларыгар угуттанан, нус-хас олорон 93 хаарын ууллараР.

Мин ийэм Филиппова Мария Прокопьевна, чахчыта даҕаны, бииргэ алтыспыт үөлэннээхтэрин, доҕотторун олус истиҥник саныыра, билсэрэ, кыра сырыттахпытына, кинилэр тустарынан наар киэн тутта кэпсиирэ. Биһиги эмиэ, кинилэр оҕолорун билсиһэн, салгыы доҕордоһуохпутун баҕарара, Маарга батыһыннаран, Борокуоппайдаах Маайаҕа, Макаар Ааналаахха сырытыннарара. Маарга кэлэн, күндү ыалдьыт буоларбыт, хардарыта кэһиилэнэн ыалдьыттаһаллара, онон кини дьүөгэлэрин, доҕотторун билэрбиттэн астынабын, үөрэбин, ыйыталаһан билсэбин.

Арылыйар күммүт арчылыы турдун, чэмэлийэр күммүт чэбдик тыыны уктун, күөрэйбит күммүт күүстэ-уохта эптин, үтүө киһибит үөрэ-көтө дьоллоохтук олордун - диэн махтал тылларын анаан бэчээккэ бэлэмнээтим

Валентина САРТАЕВА-ВАСИЛЬЕВА, Дьокуускай.

– Бырагыраама олоххо киирэр –

Былаан быһыытынан үлэ барар

"Олорор дьиэнэн хааччыйыы", "Хаарбах дьиэлэртэн көһөрүү" диэн бырагыраама Ньурба улууһугар хайдах үлэлии турарын туһунан Инвестиционнай тутуу управлениетын олорор дьиэ бырагыраамаларын олоххо киллэрэр салаа салайааччыта Надежда Васильевна Матвеева маннык иһитиннэрдэ:

- 2019-2025 сс. үлэлиир "Хаарбах дьиэлэртэн көһөрүү" өрөспүүбүлүкэтээҕи аадырыстаммыт бырагыраамаҕа 2017 с. тохсунньу 1 күнүгэр диэри хаарбах туруктааҕынан билиниллибит дьиэлэр хапсаллар. 145 элбэх квартиралаах дьиэ, уопсай иэнэ 29400 кв.м., барыта 695 квартира, олохтооҕун ахсаана 1770 киһи.

Бырагыраама этаптарынан барар. 2019, 2020, 2021 сс. түмүктэнэн тураллар. 2022 с. уопсайа 4 дьиэ тутулла турар. Комсомольскай уул. 58, 53 квартиралаах 2 дьиэ, Комсомольскай 125 аадырыска 30 квартиралаах дьиэ, Кузакова 40 аадырыска 32 квартиралаах дьиэ, Чаппандаҕа 3 квартиралаах дьиэ тутуллар. Бу тууулар 2023 с. түмүктэнэллэр.

2023 с. этап 5174 кв.м. иэннээх 135 квартира, 306 хааччыллар киһи. Сайаапка Олорор дьиэлэри тутуу дириэксийэтигэр "Дирекция жилищного строительства" көмүскэнэн үс дьиэ тутуута саҕаланар.

Комсомольскай уул. 80/88 43 квартиралаах дьиэ, Кузакова 82 квартиралаах дьиэ, Маалыкайга 17 квартиралаах дьиэ. Бу барыта 2024 сылга түмүктэниэхтээх.

2023 с. этапка Энергетик 45, 5, Механизаторов 4, Чусовской переулок 11, 13, 15, 17, 25, Советскай пер. 23, Водников 8, 9, Ворошилов 56, 59, 61, Заречнай 1, 17, 3, 9. Каландарашвили 3, Короленко 15, Ленин уул. 48, Мегежекскэй 11, 14, 22. Мелиоратордар 3, Ойуунускай 15, 17. Советскай 131, 135. Степан Васильев аатынан уул. 40, 113. Стрижевскай 4. Строителей уулусса 5, Чусовской 2, Чаппанда, Маалыкай.

Бу кыра-кыра дьиэлэр буолан аадырыһа элбэх. Оскуола кэтэҕэр Кузакова уулуссаҕа биир учаастакка дьиэ тутуутун саҕалаары дьиэ тутааччы (застройщик) бэлэмнэнии үлэтин ыытар, тутуу барыахтаах биир учаастага үөрэтиллэ сылдьар. Былаантан хаалбакка үлэ бара турарыттан астынныбыт, - *диэн Надежда Васильевна билиһиннэрдэ.*

Сайыына САВВИНОВА.

– Сыыппара эйгэтэ –

Сотовай төлөпүөн туһата уонна буортута

Сибээс хайа да кэмнэ баар. Сэбиэскэй кэм саҕана аан бастаан биһиги төрөппүттэрбит, аҕам саастаах дьоннорбут ханна тиийиэхтээх нүөмэрдэрин телефонисткаҕа этэн сибээскэ тахсаллара.

Кэлин сыыппаралардаах төлөпүөнүнэн эрийэн наадалаах сиргэ тиийэриҥ. Олох сайдан тута сылдьан эрийэн кэпсэтэр төлөпүөн үөдүйбүтэ.

1973 сыллаахха, муус устар 3 күнүгэр Motorola Мартин Купер - Motorola DynaTAC портативнай сотовай айар. 1984 муус устар 13 күнүгэр аан дойдуга бастакы коммерческай сотовай төлөпүөн атыыга тахсар.

Биһиэхэ Саха сиригэр 2000 сыллар саҕаланыыларыгар "деревяшка" сотовай төлөпүөн үөдүйэн дьон хаама сылдьан ханна баҕарар баҕарбыт сиригэр тиийэн кэпсэтэрэ. Ол саҕана сибээс билиҥҥи курдук түргэн буолбатар да, дьон тута кэпсэтэр төлөпүөн үөдүйбүтүттэн астынара.

Кэлин олох сайдан Андроид, Айфон сотовай төлөпүөннэр баар буолтара. Төлөпүөнүнэн киһи аҥаардас кэпсэппэт, батсаап нөҥүө суруйсар тэрилинэн буолар. Мантан сылтаан Главпочтамт үлэтэ тохтуу быһыытыйар, телеграф нөҥүө телеграмма барара-кэлэрэ эмиэ аччыыр. Суотабай төлөпүөн баһыйан почтамҥа телефонисткалар, телеграмма ыытар дьон штата олох да сарбыллыыта. Суотабай киһиэхэ "ыкса доҕорунан" буолар.

Билигин кырачаан оҕотуттан саҕалаан саастаах дьонугар тиийэ арахсыбат "доҕорбут" буолла. Гаджет төлөпүөн туһата диэн бэйэтэ справочник быһыытынан туттуллар, араас информацияны куйаар ситимиттэн булан ылар, кыһалҕаҕын тута быһаарар тэрилинэн буолар. Сорохторго үлэҕэ туттар төлөпүөн буолан туһанаҕын, ол ордук маассабай иһитиннэриини тарҕатааччыларга олус туһалаах тэрилинэн буолла.

Дьиэ хаһаайкалара иллэҥ кэмнэригэр тугу баҕарбыттарын иистэн саҕалаан, ас астааһын эрэсиэбигэр тиийэ, эҥинэ бэйэлээх сүбэлэри видеонан көрөн, ааҕан, араас онлайн-үөрэхтэргэ, куурустарга да үөрэнэр, дьиэҕэ олорон баҕарбыт сирдэриттэн табаар да сакаастаан суруйтаран ылар кыахтаннылар. Эр дьон тиэхиньикэ өрөмүөнүгэр, саппаас чаас уо.д.а. сакаастыырга эмиэ табатык туһаналлар.

Куһаҕан өрүтэ диэн мөкү, бэрэбиэркэлэммэтэх сонуннары тарҕатар, урут хаһан да аахпатах сонуннарбыт түргэн үлүгэрдик куйаар ситиминэн тарҕанан дьону соһутар тэрилинэн буолла.

Оскуолаларга билигин оҕолор төлөпүөннэрин урукку курдук уруокка илдьэ киирбэттэр, мас ууһугар анал телефон уурар дьааһыктары сакаастаан оҥотторбуттарын биирдэ түбэһэн көрөн турардаахпын. Оҕолор анал дьааһыкка уганнар уруокка төлөпүөнэ суох киирэллэрэ бу үчүгэй дьыала.

Оттон дьиэ кэргэн төлөпүөнү хайдах туһанарый?

Туох кистэлэ кэлиэй, киэһэ утуйуох иннинэ илдьэ сытар "доҕор" оҥостон сонуннары ааҕа сытан утуйаҕын. Сарсыарда уһуктаат төлөпүөҥҥүн көрбүтүнэн тураҕын, сарсыардааҥҥы эҕэрдэ, бирибиэт ыытаһынтан күүҥ саҕаланар. Сорохтор ютуб каналга бэйэлэригэр барсар сэрээккэлэри оҥороллоро ол олус туһалаах.

Күүнүс эбиэт бириэмэтигэр дьоҥҥун кытары сонуну-нуомаһы үллэстибэккэ төлөпүөнү тутан олорон аан дойдуга туох буола турарын көрөн аһарар дьиэ кэргэн элбэҕэ буолуо. "Туох сонун?", "Суох, туох да сонун суох" биирикки тылы бырахсан күүскү сынньаланг аахар. Ол гынан баран сорох дьиэ кэргэннэр бииргэ түмсэн аһыыр кэмнэригэр бэйэ-бэйэлэрин кытары кэпсэтэллэрин туохтааҕар да ордороллор.

Эдэр дьиэ кэргэн кырачаан оҕолоро ытаабатын, аралдьыйдын диэн төлөпүөнү туттаран кэбиһэр түбэлтэлэрэ баара мэлдьэһиллибэт. Онноооҕор көтөххө сылдьар оҕоттон суотабайы ыллахтарына тохтоло суох ытыыр, туттардахтарына тохтуур видео баара...

Арыый улааппыт оҕо ютуб ханаалы күнү күннүктээн хасыһан көрөр. Биир ыал эбээтэ сиэнэ бастакы тылын английскайдыы саҥаран соһуппутун туһунан этэн турардаах. Нууччалыы саҥаралларын соһуйбаккын даҕаны. Билигин хата ютуб ханаалга сахалыы мультфильмнары көрдөрөр буолтар.

Көмпүүтэр уонна төлөпүөн оҕону иитиигэ буортутун уонна туһатын төрөппүттэр билэллэр эрээри, буортулааҕын туһунан умнан кэбиһэллэр. Оҕо көмпүүтэри, төлөпүөнү 2 чаас туһаныахтаах дииллэр. Күөх экран оҕоҕо куһаҕанныК дьайарын туһунан медик үөрэхтээхтэр этэн тураллар. Оҕо төлөпүөҥҥэ, көмпүүтэргэ өр олордоҕуна утуйарыгар уута кэһиллэр, уутугар хаммакка турар. Оннук туруктаах оскуолаҕа барар. Биллэн турар түргэнник сылайар.

Төрөппүт оҕотугар төлөпүөнү, көмпүүтэри араар диэтэҕинэ кыыһырар, онтон сылтаан быһыытаһаата алдьанар. Төрөппүт оҕото аралдьыйарыгар харчытын кэрэйбэккэ олус сыаналаах көмпүүтэр, төлөпүөн кирэдьиит киирэн ылан биэрэр үйэтэ кэллэ.

Биир ыал ийэтэ Инстаграм страницатыгар бу курдук суруйар: "Мин төлөпүөнтэн 7 күн сынньанарга сананным, олоҕу билэн астыныы ылаары боруобаланан көрүөм. Дьиҥэр толкуйдаммытым, бэйэбэр сынньалаҥ биллэриэх буолбутум ыраатта. Наар төлөпүөнү хасыһа олорорбун саныыбын, эмиэ да кыракый оҕолоохпун эрээри...

Төлөпүөнү уурдум даҕаны сыҥааҕырдан барабын, ити аата ыарыы биир көрүҥэ, онно соҕотох мин эрэ ылларбыт буолбатахпын, үксүбүт оннук турукка сылдьабыт. Үксүбүт телефонтан тутулуктанан (зависимай) турукка киирэн хааллыбыт. Аныгы төлөпүөн "зависимай" буоларга ананан оҥоһуллубут эбит, дьону хабалаҕа ылаары, били "Вали" мультик курдук турукка дьон кэлэрэ чугаһаата.

Толкуйданан көрөөрүҥ эрэ, тула өттүбүтүн сороҕор көрбөппүт, улахан истиҥ астыныы суох курдук үксүбүтүгэр оҕолуун, төрөппүттэрдиин."

Биир оскуола оҕото төлөпүөн туһатын туһунан бу курдук саҥарар: "Дьоннорбут наһаа сыаналаах төлөпүөн ылан биэрэллэр, харыстыы сылдьыахтаахпыт, алдьатыа, сиргэ быраҕыа, ууга сытыарыа суохтаахпыт. Төлөпүөнүнэн кэпсэтэбит, ватсаптаһабыт, хаартыскаҕа түһэбит, уруокка сорудах биэрэллэрин барытын толоруохтаахпыт, - диир. Төлөпүөн буортута диэн оонньууга хоттордохуна кыыһыраҕын, төлөпүөҥҥүн үлтү саайаҕын, куһаҕан тылы саҥараҕын. Өр олордоххуна хараҕыҥ мөлтүүр, сиһиҥ, төбөҥ ыалдьар. Дьоҥҥут тылын истиҥ", - диэн сүбэлиир. Оҕо этэринии төрөппүт оҕотугар харахха аналлаах, хамсаныылаах сэрээккэлэри оҥотторуохтаах.

Оттон улахан дьон араас мунньахтарга, тэрээһиннэргэ "доҕордорун" тутан киирэн быыс булан кимниин эрэ суруйсан ылаллара аныгы олохпут көстүүтэ. Өссө биирдэн сөҕө саныыбын, быыстапкаҕа кэлбит дьон, быыстапка фонугар селфилии, билэр дьоннорунаан хаартыскаҕа түһэн охсон аахыы түгэннэрэ баар...

Доруобуйаҕа дьайыыта

Мобильнай тэрил электромагнитнай сүһүрүүнү таһаарар, ордук харахха, мэйиигэ буортуну аҕалар. Быраастар утуйар хоско төлөпүөнү сэрээккэҕэ туруорары утараллар. Баһаарынай өттүттэн төлөпүөн сэрээтин розеткаттан араарары сэрэтэллэр. Түүн кулгаахха наушник холбонон утуйуу эмиэ сэрэхтээх эбит.

Онон суотабай төлөпүөнү сөптүк туһаннаххына туһаны эрэ аҕалыа, оттон тутуспатаххына буортуну эрэ аҕаларын умнуманг.

Баҕар бу суруйуубар бэйэлэрин санааларын үллэстэччилэр баар буолуохтара диэн эрэнэ хаалабын.

Антонина СЕМЕНОВА.

– Редакция почтата –

Умнуллубат түгэннэр

5-6 сыллааҕыта суруналыыс Римма Угапьева "Ньурба уоттара" литературнай түмсүүгэ эйигин ыллыбыт диэбитигэр олус үөрбүтүм. Ол кэмҥэ түмсүүнү кытары алтыһарбын саҕалаабытым, оскуолабар кинилэри кытары көрсүһүүлэри тэрийбитим. Олохтоох бэйээттэргэ олус ымсыырар этим - кинилэр курдук саныыр санаабын этиэх баҕабын хайдах эрэ онно тистэрбин диэн. Ол эрэн бэйэм кэммэр төрөөбүт тылын баайын сыал-сорук туруорунан баҕатыйан туран арымматаҕым; тыл кыаҕын ситэ туһамматаҕым туһуттан бэйээт кынаттаах атын, хомойуох иһин, мииммэтэҕим. Оттон быйыл кыһын түмсүү ватсап группатыгар киирэн, Ньурба эдэр бэйээттэрин айымныыларын, төлөннөөх идеяларын аҕаан-билсэн бараммын саныыбын ээ, оо, арай Варя Потапова баар буоллун бу кэмҥэ, хайдахтаах курдук өрүкүнэйэн туран киэн туттуо этэй, дойдутун, киэҥ Ньурбатын, күөх Ньурбатын, кыргыттара төрөөбүт тылларын баһыйа тутан кылаанын кылбаннаталларын!

70-с сылларга СГУ историко-филологическай факультетыгар үөрэнэ киирбиппэр биир дойдулааҕым Варя Потапова аахан иһэн көрөн, үөрүү бөҕө буолан дорообоолоһон, эҕэрдэлээн олус үөрдүбүтэ. Ньурба 1 №-дээх оскуолатыгар 8 кылааска үөрэнэ сыыһыттахпына кини биһиги кылааска туһаайан киирэн: "Валя, Катя, дьэ, көрүдүөргэ ыллыыргыт бэрт, давай, биһиэхэ көмөлөһүҥ! Биһиги "И на марсе будут яблони цвести" диэн ырыаны кылааһынан хорунан ыллыыбыт; Сыанаҕа биһиги кэннибитигэр киирэн ырыабытыгар торуойдаан биэриҥ эрэ!", - диэн көрдөһөр, соруйар былаастаан эппитэ.

Кырдьык биһиги оннооҕор улахан дьон хордарыгар РДК-ҕа Дьахтар күнүгэр, кыайыы бираабыныгар аналлаах концертарга Дора Федоровна Федорова илдьэттии кэлэн иккис куоласка ыллатара. Инньэ гынан, "уопуттаах" дьон быһыытынан көмөбүтүн оҥорбуппут Катя Потапова диэн дьүөгэбинээн. Варя биһиэхэ махтанан эйэҕэс баҕайытык мичээрдии турара бу баарга дылы...

Онтон ыла Варяны атын кыргыттартан чорботон көрөр буолбуппут. Хаамара-сиимэрэ, этэн көрө-көрө чугдаара күлэрэ, комсомольскай мунньахтарга Варя Сада Мухоплевалыын тыл этэллэрэ хайдах эрэ ураты баҕайы буолара. Биир оннук мунньахха, араабаа, үөрэххэ ээл-дээл сыһыаннаһалларын иһин быһыылааҕа, хас да улахан уолу оскуола дириэктэрэ Николай Васильевич Такыров улаханнык уордайан, киһи этигэр-сиинигэр киирэрдии кириитикэлээбитэ. Онно Иванов Афоня диэн Ньурбачаантан сылдьар аҥаардас аҕа уолун бу икки быыс туруулаһан, мөккүһэн туран оскуолаҕа хааллартарбыттарын истэн боруоста сөхпүппүт кыахтаах да кыргыттар буолаллар эбит, бу комсомолкалар.

Дьэ, ол Варябыт СГУ-га үрдүкү кууруска үөрэнэ сылдьар эбит. Кэнсиэртэргэ хоһооннорун ааҕарын истэн наһаа диэн сөхпүппүн өйдүүбүн. Баттаҕын кылгас стрижката, мап-маҥан булууһата, сырдык брючнай көстүүмэ, курдаах кылгас баллониевай пылааһа киһи хараҕар бираҕыллар быыс буолбут этэ.

Биир киэһэ Сэргэлээххэ университет 12-с куорпуһугар соклассницам Саргы Алексеева (Тайшина) хоһугар хоноһолуу кэллим. Элбэх Ньурба кыргыттара мустан чэйдии-чэйдии кэпсэтэ олордубут. Эмискэ аан арылла биэрдэ да Варя көтөн түстэ: "Дьэ, кыргыттар, сарсын киэһэ улахан кэнсиэр буолар. Ленин төрөөбүт күнүгэр аналлаах. Людмила Азарованы (кэлин Павлова Людмила Ивановна, УУНО профсойууһун бэрэссэдээтэлэ этэ) көрдөһө киирдим, хоһоон суруйарын билэн, кимтэн эрэ ылан аахтым, олус үчүгэй (эрбэҕин көрдөрдө), онон сарсыҥҥы тиэмэҕэ анал хоһоонҥун аах эрэ! Бу кыыс олох поэтическэй дуһаналаах, өссө кини нууччалыы суруйар, давай, Люся, жду!". Люсяны ол хоһоонун аахтаҕына бэйэтин болҕомтотугар ылыах буолла, саннын таптайбахтыы оҕуста, тула көрөттөөтө биһигини, өйөбүл ылаары. Биһиги бары үөрүү бөҕө, Люсяны ыччайан бардыбыт аны, хоһоонноргун аах диэн. Оттон Варя хоспутугар хайдах баар буолтай да, ол курдук тахсан элэстэнэ турбута. Ол киэһэ биһиги ортобутугар баар бэйээт кыыһы булбут курдук өйдөөбүппүт...

Бастакы кууруска үөрэнэ сыыттахпытына землячестволар саҕаланнылар. Биһиги Ньурбалар, эмиэ бэлэмнэнии бөҕөбүт: харчы мунньааһына, устудьуоннары куорпус аайыттан түмээһин. Ли-Фу Сашалаах инструментальнай группанан кэлэллэр; кыргыттар, олус кырасыабайдык таҥнаҕыт, баттаххыт үчүгэй прическалаах, стрижкалаах буолуохтаах. Ньурбалар көннөрү мустан, ыһыытаанхаһыытаан баран тарҕаспыттар үһү буолбаппыт! Маны тэҥэ "Королеву землячества" талабыт" диэн эмиэ күлүү бөҕө буолла. Мин олус дьиктиргиир этим, кини биир сиргэ туран наҕыллык иҥин саҥарбат, кэпсэппэт, "кэлэн иһэн барар, баран иһэн кэлэр" диэбит курдук буолааччы.

Инньэ гынан ол күүтүүлээх өрөбүлбүт дьэ буолла. Мырааны дабайан таҕыстыбыт. Олус үчүгэй күн буолла; күн ороҥбутуттан тыгар; кэлии-барыы, үөрүү-көтүү. Кыргыттар, уолаттар тоҕуоруһа мустубуттар. Мин дьүөгэбинээн Тамара Кынаатабалыын ыытыахпытыгар диэри диэбит курдук ыга киэргэнэн тиийдибит.

Мустубут сирбитигэр туох суоҕай, барыта баар: ол да сахтан убаһа, таба эбэтэр бараан этинэн оҥоһуллубут шашлык, бурдук ас араада, салат-илээт, миннньигэс бөҕө! Оттон ыскаатарбыт уһунун аахан букатын төгүрүк остуол курдук тиириллэ тэлгэммит, хонуу сибэккитэ бөҕө. Быһата, со вкусом тэриллибит застолье этэ.

Варя сатабыллаах илиитэ, дьону түмэр ураты талаана манна да тиийбит этэ. Били биһиэхэ эрэннэрбит ВИА-та баарын баар этэ, тоҕо эрэ ырыаларын барытын английскайдыы ыллыыр этилэр. Кэлин өйдөөбүппүт, "Битлс" группа ырыаларын ыллыыллар эбит.

Бу тэрээһиммит хайдах эрэ барыта түргэн-тарҕан баҕайытык, күргүөмнээхтик, саас сааһынан сааһыланан, орун оннугар сөп түбэһэн, күммүт туран биэрэн, олус үчүгэйдик бүтэр уһугар тиийэн кэлбитэ. Кистэлэҥ куоластааһынынан "Королева землячества" Варя Потапованы бэйэтин талбыппыт. Уруй-айхал бөҕө, кэнсиэрбэ баанҥатыттан сатабыллаах баҕайытык оҥоһуллубут, киниэхэ эрэ анаммыт курдук "коронаны" Варяҕа кэтэрдии церемонията буолбута. Варя барахсан олус кыбыстыбыта, "бэйэм бэйэбэр тэриммит курдук буоллум дии..." диэн. Ону ол диэбэккэ, буолуохтаах буолбутун курдук: "Эн биһиги баар суох королевабыт буолаҕын, баар суох поэтессабыт буолаҕын!" диэн баран икки уол икки өттүттэн сиэтэннэр остуолбут тула "Круг почета" оҥорбуттара. Ытыс таһыныыта, "Ураа" хаһыы, истиҥ эҕэрдэ тыллара, королевабыт мөссүөнүгэр сибэкки тамнаһына өргө диэри салҕаммыта.

Көрүө этигит, Варя дьолломмут, дуоһуйбут харахтарын. Ити аата, Варя Потапова салалтатынан тэриллибит Ньурба устудьуоннарын бастакы землячестволара үрдүк тэрээһиннээхтик аахан, ол саҕанааҕы устудьуоннар өйдөрүгэр-санааларыгар умнуллубат дьоллоох түгэн буолан иҥэн хаалбыта.

Этэллэр дии, "Олорон ааспыт үтүө дьоммут аттарын үйэтитии көлүөнэлэр ахтыыларынан ситимнэнэн, эдэр көлүөнэҕэ салгыы тиийиэҕэ" диэн. Ол иһин аҕыйах да түгэннэри аҕыннарбын, мин Варя сырдык уобараһын туһунан бэйэм өйдүүрбүнэн, көрбүппүнэн эдэр аҕааччыга тириэрдээри суруйдум. Баҕар, кини хоһоонноругар мин ахтыыбын эстиии, холуу көрөр киһи көстүө диэн.

Бу суруйуум саҕаланыытыгар төннөн туран эттэхпинэ, Ньурба бэйээт кыргыттара бэйэлэрин эдьиийдэрин, бастакы Саха поэтессатын Варвара Потапова поэзияҕа тэлбит уустук суолунан эрэллээхтик, хорсуннук хаамсан иһэллэр дуу диэхпин наһаа баҕарабын.

2017 сыл балаҕан ыйын 16-17 күннэригэр Ньурба "Көмүс күһүнүгэр" кэлиҥ, истиҥ, дуоһуйуҥ, бииргэ буолуҥ! Ол тэрээһинигэр кэлэн итэҕэйиэххит - Ньурба хатыҥ чараҥа, кини суугуна, этиллибэтэх кистэлэҥ таптала, санаа оонньуута, олох долгуннара, философията сахалыы тылынан хайдах курдук хомоҕойдук хоһуйуллларын, кустуктуу өҥнөнөрүн, кырыымпалыы сыыйыллларын!

В.Д. ФЕДОРОВА,
"Ньурба уоттара" литературнай түмсүү чилиэнэ,
"Россия ийэлэрэ" бүтүн Арассыыйатааҕы ийэлэр хамсааһыннарын Ньурбатааҕы салаатын сопредседателэ.

2017 сыл, атырдьах ыйын 23 к. 62-с нүөмэргэ тахсыбыт ыстатыйа Варя Потапова аймахтарын көрдөһүүлэринэн хатыланар.

– Оҕону иитии тула –

Төрөппүт, оҕон оскуолаҕа киирэригэр бэлэмнин дуо?

Кулун тутар 17 күнүгэр Ньурба куоратын "Родничок" уһуйаанын иһинэн "Кустук" бөлөх оскуолаҕа киирэр оҕолордоох төрөппүттэригэр аналлаах, оскуола, уһуйаан психологтара (уйулҕаһыттара) кыттыылаах көрсүһүү ыытылынна. Чэйдээх остуол тула сэргэх сэһэргэһиигэ Ньурба куоратын Ыстапаан Баһылайап аатынан элбэх профиллээх гимназиятыттан оҕо (психолога) уйулҕаһыта Корякина Людмила Павловна, Убайаан орто оскуолатын оҕо уйулҕаһыта Пахомова Ирина Николаевна уонна бэйэбит уһуйааммыт эдэр үлэһитэ, уйулҕаһыт Харбанова Аина Вячеславовна, төрөппүттэр, уһуйааччылар кыттыыны ыллылар. Барыта 10 төрөппүт кэлэн долгутар санааларын этэн, ыйытыыларын биэрэн олус астынан тарҕастылар. Сорох төрөппүттэр уйулҕаһыттары кытта соҕотохтуу кэпсэтэн, сүбэ-ама ылан санаалара туолан бардылар.

Оскуолаҕа киириэн иннинэ саастаах оҕолордоох төрөппүттэр долгутар ыйытыылара элбэх. Ордук оҕо оскуолаҕа киирэригэр төһө бэлэмин, оскуола талааһынын, төрөөбүт тылынан оҕо сатаан саҥарбатын, эрдэ уонна хойут оскуолаҕа биэрии туһунан, онтон да атын ыйытыылары биэрдилэр. Психологтар (уйулҕаһыттар) барытын сааһылаан, ситэрэн ыйытыыларга хоруйдаатылар. Сүрүннээн төрөппүт бэйэтэ бэлэм буолуохтааҕын, оҕо ситиһиилээх буоларыгар төрөппүт оруола олус улаханын чопчулаан эттилэр.

Оскуолаҕа бэлэм буолбут оҕо илиитин моториката, илиитин салбаҕын (киистэтин) хамсыыр сатабыла сайдыбыт, тыла-өһө сааһыгар сөп түбэһэр, санаатын толору этэ үөрэммит буолуохтаах. Оскуолаҕа саҥа барбыт оҕо бастаан уустуктары көрсөр: бу кэмҥэ оҕо саҥа усулуобуйаҕа үөрэнэр, адаптацияны аһар. Кинини оскуолаҕа интэриэһинэй, ол эрээри чэпчэкитэ суох үлэ күүтэр: этхаан уонна саҥаны билэригэр-көрөргэр мэйии, ньиэрбэ күүрүүтэ. Адаптацияланар кэмигэр оҕо куһаҕаннык утуйуон, кыыһыра, тымта сылдьар буолуон, аһыыр баҕата кэһиллиэн, бэйэтигэр бүгүөн сөп. Бу ньиэрбэ күүрүүтүттэн тахсар, сотору кэминэн аһар: оҕо оскуола олоҕун тэтимигэр үөрэнэр, сылайара кыччыыр, настарыанньата көнөр.

Көрсүһүү кэннэ төрөппүккэ анаан сүрүн сүбэлэри тоһоҕолоон сырдатабыт. *Бастатан туран*, оҕону бэйэни салайынарга үөрэтии. Оҕо учуутал сорудахтарын толоруон, учууталын, бииргэ үөрэнэр оҕолорун кытта сыһыаны олохтуон, бэйэтэ быһаарыы ылыныан, ол эбэтэр эппиэтинэстээх буолуон наадатыгар кини туспатуора көмөтө суох туттар-хаптар, бэйэтин бэринэр буолуохтаах. Оҕо бэйэтэ гыныан сөптөөх дьыалатын оҥорорго ыксааман, бастаан бытаанныык, көтүмэхтик да буоллар, бэйэтэ оҥордун. Оҕону доҕордоһорго үөрэтиҥ, кини доҕотторун интэриэһиргээҥ, ыйытаһыҥ, табыллар буоллаҕына, ыалдьыттата ыҥырыҥ.

Атын дьон көрөрүгэр-истэригэр оҕоҕутун мөҕүмэҥ, сэмэлээмэҥ. Ол оннугар иккиэн хааллаххытына, тугу сөбүлээбэтэххитин этиҥ. Оҕо кыһалҕатыгар, төһө да кыра курдугун иһин, дьоһуннаахтык сыһыаннаһыҥ. Оҕо эһиги өйөбүлгүтүгэр, тапталгытыгар туохтааҕар да наадыйар кэмэ. Оҕоҕутун хаһан даҕаны атын оҕолору кытта тэҥнээмэҥ. Оҕо бэрээдэгиттэн, үөрэҕэр ситиһиититтэн долгуйар, мунаарар буоллаххытына, учууталтан, оскуола психологыттан сүбэ ылартан кыбыстыманг.

Иккиһинэн, дьиэҕитигэр оҕо сөпкө доруобуйата бөҕөргүүрүгэр, улаатарыгар, сайдарыгар сөптөөх усулуобуйаны оҥоро сатаан. Оскуола туһунан үчүгэйи эрэ кэпсээҥ. "Оскуолаҕа үөрэнэр ыарахан" диэн оҕону куттааманг. Оскуолаҕа киирии - кыра киһиэхэ улахан долгуйуу, уларыйыы. Оҕоҕо оскуола туһунан үчүгэй өйдөбүллэ үөскэтиҥ.

Үсүһүнэн, дьиэ кэргэҥҥэ олохтоммут чуолкай эрэсиим оҕону бэрээдэккэ үөрэтэр: биир кэмҥэ утуйарга, турарга, аһыырга, оонньуурга, дьарыктанарга. Оҕо түүн уонна күнүс утуйар уута сөп, уутун хаһан буоллаҕына, сылайбат. Үөрэх саҕаланыан иннинэ үөрэх эрэсиимигэр киллэрэр ордук. Оччоҕо үөрэх саҕаланнаҕына, эрдэ турарга, сөпкө утуйарга үөрэниэ. Маҥнайгы кылаас оҕото күн иккис аҥаарыгар 1 чаас утуйуон, сынньаныан сөп. Үөрэҕин кэннэ оҕоҕо оонньуур, сүүрэр-көтөр бириэмэлээх буолуохтаах.

Төрдүһүнэн, оҕо үөрэҕэр ыарырҕатара араас биричиинэлээх буолуон сөп. Хара маҥнайгыттан оҕо үчүгэйдик истэринкөрөрүн болҕомтоҕо ылыахха наада, сорох оҕо кыайан истибэт уонна ыраах миэстэҕэ олорор буолан кыайан экраны, дуосканы көрбөт буолуон сөп.

Ыарырҕатар уруогун ситиһэр туһугар атын учуутал өйдөтөр өҥөтүн туһанар тоҕоостоох, тоҕо диэтэр, учуутал үөрэтэр ньымата араас-араас, оҕо-оҕо эмиэ араастаан ылынар. Сорох оҕо сахалыы быһаарары өйдөөбөт эбэтэр сахалыы саҥаны да өйдөөбөт буолуон эмиэ сөп. Атын учуутал үөрэтэр ньыматын сөбүлээтэҕинэ, үөрэҕи ордук ылыныаҕа. Сөбүлээбэт учууталын кытары уопсай тылы булар инниттэн төрөппүт уонна учуутал сирэй көрсөн өйдөһөр суолу булаллара ордук. Төрөппүттэн улахан тутулуктаах. Онтон оҕо дьоҕурун билэн, арыйан биэрдэххэ, эрдэ сөбүлээбэт, ыарырҕатар биридимиэтин олус сөбүлүөн эмиэ сөп.

Бэсиһинэн, дьиэ кэргэн иһинээҕи култуура, бэйэ-бэйэҕэ сыһыан уопсастыбаҕа оҕонон тахсар. Ол курдук, оҕо бэрээдэгэ мөлтөх, этиһэр-охсуһар, айдааны таһаарар буоллаҕына, учуутал төрөппүттэрин кытта кэпсэтэрэ ордук. Ону таһынан оҕолор истэригэр мөккүөр дуу, этиһии дуу тахсар түгэнигэр оҕолор бэйэлэрэ биричиинэтин быһаара үөрэниэхтээхтэр. Оҕо оскуола боруогун атыллаан, кылааска үктэниэҕиттэн саҕалаан кэлэктиипкэ, уопсастыбаҕа киирэр, миэстэтин булар кэмэ кэлэр, төрөппүт оҕоҕо, дьоҥҥо хайдах сыһыаннаһыахтааҕын, үчүгэйи-куһаҕаны, майгы-сигили туһунан үөрэтэ, быһаара сылдьара табыгастаах.

Алтыһынан, былыр-былыргыттан оҕо улахан киһини ытыктыы үөрэнэригэр улахан суолта уонна болҕомто ууруллара. Оҕоҕо кыра сааһыттан, этигэр-хааныгар иҥэрэн, улахан дьону убаастыыр, ытыктыыр гына иитиэхтээхпит. Ол инникитин, улахан киһи буолан олох суолугар үктэнэригэр, быһаарар суолталаах буолар. Ол курдук тэҥнээхтэрин, аймахтарын, төрөппүттэрин, туора да дьону убаастыы-ытыктыы үөрэтии билигин хаһааҥҥытааҕар да күүскэ туруохтаах. Киһини ытыктыы үөрэммит оҕо олоххо ойуччу бэлэмнээх, итэҕэллээх кэлэр, табаарыстарын, доҕотторун, дьону кытта уопсай тылы тургэнник булар, атын дьон кыһалҕатын таба өйдүүр.

Сэттиһинэн, оҕо эрдэттэн ийэ-аҕа, эбээ-эһээ бэлэмнэригэр үөрэммит эбэтэр оҥорбут үлэтин иһин хайҕалы ылбат, мөҕүллэр оҕо бэйэтигэр эрэлэ суох буолар. Ол кэннэ дьиэ ис-тас үлэтин ис сүрэхтэн баҕаран туран оҥорбот буолар. Ол иһин оҕо дьиэ иһинээҕи үлэни толордоҕуна, сөбүгэр көрөн хайгыыр наада. Туох эмэ суолталаах кэмҥэ эппиэтинэһи сүктэрэ үөрэтэр эмиэ наадалаах. Бэйэтин дьаһанар, бэйэтигэр эрэллээх оҕо толоругас, айар дьоҕурдаах буола улаатар, ол инники өттүгэр туһата улахан буолар. Маҥнайгы кылаас оҕотугар кини оскуолатын дьыалатыгар, үөрэҕэр долгуйаргытын, интэриэһиргиирги-тин, бастакы ситиһиилэригэр үөрэргитин умнуманг, хайҕааҥ, оттон туга эрэ табыллыбатаҕына, өйөөҥ, сэргэхситиҥ.

Ахсыһынан, ийэ, аҕа оруола. Ыал иллээх олоҕор ийэ оруола аһара улахан суолталаах. Оҕо - ийэ ыйа-күнэ, кэлэр кэскилэ, инники эрэлэ. Оҕо - ыал ымыыта. Ити барыта ийэ буолууну өрө тутар, үрдүккэ-сырдыкка дабатар, кэрэҕэ, кэскилгэ тириэрдэр аналын санатар, соргутун чугаһатар. Ийэ уонна оҕо биир утумнаахтар, биир тыыннаахтар. Оннук уустук, уран айылҕалаахтар. Оҕо чэгиэн айылҕата ийэнэн бэриллэр. Ийэ тапталын этинэн-хаанынан билбит оҕо олоҕун устатыгар угуттана сылдьар, итии тыынынан имигэстик илгийэр. Ийэ аҕаны өрө тутара, олох олорон истэхтэрин аайы, ытыктабыл үрдүк кэрдииһигэр дабайан тахсар. Ыал аҕаҕа сыһыана - ийэ, аҕа сыһыаннарын сиэркилэтэ.

Бааллар аҕаларын тумус туттааччылар, бас-көс гынааччылар, эрэл-тирэх оҥостооччулар. Ийэ аҕаны өрө тутар буоллаҕына, дьиэ кэргэҥҥэ хардарыта өйөһүү, өйдөһүү үөскүүр. Мааны майгылаах ыал ийэтэ дьоҥҥо-сэргэҕэ холобур буолар. Дьиэ иһигэр төһө да элбэх киһи туран-олорон сырыттар, барыта орун-оннугар ууруллубут, ол аата "бу ыалга ийэлэрэ тэрээһиннээх, ыраас туттуулаах" диэн буолар. Сып-сап туттуулаах, кутугунас ыал ийэтин "сүрэхтээх-бэлэстээх" диэн кырдьаҕастыын-эдэрдиин хайгыахтара. Оҕолор эмиэ ийэлэрин кыраларыттан ылынан, олохторун устатыгар холобур оҥостуохтара.

Түмүктээн эттэххэ, оскуолаҕа киирии - оҕоҕо саҥа кэрдиискэ тахсыы, олоҕор суолталаах кэм. Төрөппүт оҕотун кытта элбэхтик кэпсэппит, остуоруйа ааҕан, таабырын таайсан оҕо саҥара үөрэнэригэр үгүс сыратын уурбут буолуохтаах. Уопсайынан эттэххэ, хас биирдии ыал иитии боппуруоһугар тус-туспа ньыманы, үөрэтиини туттар. Оҕо хайдах киһи буола улаатара дьиэ кэргэн култууратыттан тутулуктаах, оҕо кыра сааһыттан дьиэ иһигэр, дьоҥҥо-сэргэҕэ, тулалыыр эйгэҕэ хайдах сыһыан олохтоммута улахан сабыдыаллаах.

Лидия АНДРЕЕВА,
"Родничок" уһуйаан иитээччитэ.

– Спорт –

Остуол теннииһигэр маастар-кылаас

Кулун тутар 23 күнүгэр С.П. Алексеев аатынан орто оскуолаҕа остуол теннииһин пропагандалыы уонна маастар-кылаастары көрдөрө, бэтэрээн учуутал, спорт бэтэрээнэ Мария Николаевна Хантагарова тэрийиитинэн, Ньурбаттан биир дойдулаахтарбыт, остуол теннииһинэн утумнаахтык дьарыктанан, үлэлии сылдьар оҕолорбут кэлэн, оскуола оҕолорун, учууталларын кытта көрсүһэн бардылар. М.Н. Хантагарова бэйэтин баҕатынан оҕолору теннис спордугар сыһыаран дьарыктыы сылдьар.

Сания Александровна Ефимова 3 кылаастан саҕалаан теннис көрүҥэр дьарыктанан, 7 кылааска Ньурба сборнай хамаандатыгар киирэн, күрэхтэһэн кэккэ ситиһиилэрдээх эбит, ону элбэх ахсааннаах мэтээллэрэ да туоһулууллар. Билигин теннис спордугар оҕолору эрчийэр, тренеринэн үлэлии сылдьар. Быраата Айсен Степанов эмиэ теннииһинэн дьарыктанан ситиһиилэрдээх, ол курдук Уус Алдаҥҥа ыытыллыбыт күрэххэ кыттан кубогынан наҕараадаламмыт.

Сания Александровна бэйэтин үөрэнээччитин (3 кылаас) илдьэ кэлбит. “Теннис курдук ыарахан спорт көрүҥүн таптааҥ, фанат буолан, биир да занятиены көтүппэккэ утумнаахтык дьарыктаныҥ, оччоҕо ситиһии да кэлиэ”, - диэтэ.

Истиҥ көрсүһүү кэнниттэн оҕолорго маастар-кылаастары ыыттылар. Бу дьоһуннаах суолталаах, спорт биир көрүҥүн остуол теннииһин пропагандалааһыҥҥа бэрт сэргэх тэрээһин буолан аста. Бары учууталлар, оҕолор көхтөөх кыттыыны ыллылар, элбэҕи иһиттилэр-көрдүлэр. Бу 2027 сылга биһиги улууспутугар ыытыллыахтаах спортивнай оонньууларга кыттыыга бэлэмнэнии үлэ саҕаланыыта буолар. Оҕолор элбэхтэ эрчиллэн, ситиһиилэнэн, бу көрүҥ сайдарын туһугар бары күүстэрин ууран дьарыктаналларыгар эрэнэбит. Бүгүҥҥү ыалдьыттарбытыгар, Мария Николаевнаҕа махтанабыт.

Е.С. ТИМОФЕЕВА,
Чаппанда.

– Здоровье –

Флюорография – основной метод раннего выявления туберкулеза

Довольно часто приходится сталкиваться со стереотипом, что туберкулезом болеют исключительно люди с низким уровнем жизни. Каждый третий житель Земли носит в себе туберкулезную палочку. Конечно, качество питания, бытовые условия, алкоголизм и наркомания являются факторами, способствующими возникновению и развитию заболевания. Однако риск заболеть есть у каждого человека.

Высокий темп жизни, информационный прессинг, постоянная нехватка времени, а, следовательно, нерегулярное и несбалансированное питание - это все стрессовые моменты, которые приводят к снижению защитных сил организма и способствуют развитию заболевания. Кроме того, есть много заболеваний, такие как ВИЧ-инфекция, гепатиты, диабет, хронические неспецифические заболевания легких, язвенная болезнь желудка также снижают уровень иммунной защиты организма, тем самым повышают риск заболевания туберкулезом. Необходимо помнить, что туберкулез может длительное время развиваться бессимптомно, и даже заболевший человек может внешне выглядеть совершенно здоровым. Поэтому каждому человеку нужно более бережно относиться к своему здоровью.

Туберкулез представляет серьезную угрозу для населения во всем мире. Туберкулез - это хроническое инфекционное заболевание, в настоящее время он перестает быть социально значимым. Туберкулезом болеют люди разного возраста и пола. Возбудитель туберкулеза палочка Коха не различает социального статуса и с одинаковой эффективностью заражает бедных и богатых. В странах европейского региона туберкулез лидирует среди инфекционных заболеваний, приводящих к смерти молодежи и взрослого населения. В последние годы туберкулез начал поражать преимущественно лиц молодого возраста. Это граждане, на которых в основном лежит максимальная трудовая и семейная нагрузка, люди имеющие семьи и являющиеся основными кормильцами в семье. К сожалению, многие из них не проходили флюорографическое обследование в течение длительного времени, не обращались в поликлиники. В 21.12.2007 году вышло постановление Главного санитарного врача РФ предписывающее руководителям всех форм собственности обеспечить 100% своевременное прохождение флюорографического обследования. Что нужно знать о туберкулезе для личной безопасности?

Туберкулез - это воздушно-капельная инфекция, которая вызывается микобактериями туберкулеза (палочка Коха). Возбудитель заболевания Палочка Коха или микобактерия туберкулеза была открыта Робертом Кохом в 1882 году. Палочка Коха существует с давних веков и сопровождает человечество на протяжении практически всего известного нам существования. Палочка Коха очень устойчива во внешней среде и может сохраняться в пыли, земле, пищевых продуктах долгое время, особенно при отсутствии солнечного света.

Заражение туберкулезом происходит: при кашле, чихании больного, при вдыхании пыли, в которой находится микобактерия туберкулеза, через предметы гигиены.

Всем известно, что чем раньше выявлено заболевание, тем более эффективно его лечение. Это относится, прежде всего, к туберкулезу. В нашей стране на сегодняшний день существует 3 метода выявления туберкулёза: туберкулинодиагностика, флюорографический метод и бактериологическое исследование мокроты. Основным методом раннего выявления туберкулеза у взрослого населения и подростков с 15 лет является флюорографическое исследование.

Флюорография - рентгенологическое исследование, заключающееся в фотографировании флюоресцентного экрана, на который спроецировано рентгенологическое изображение. Флюорографическое исследование как вид рентгенодиагностики впервые был продемонстрирован Дж. Блейером в 1896 году, спустя один год после открытия рентгеновских лучей, он так же сконструировал фотофлюороскоп. Однако первый флюороскопический кабинет для выявления больных туберкулезом появился только в 1930 году в Рио-де-Жанейро. В России же флюорография впервые была проведена в 1947 году в Павлово-Посаде.

Флюорографию применяют главным образом для исследования органов грудной клетки, молочных желёз, костной системы. Также является единственным доклиническим методом диагностики, позволяющим выявить наиболее ранние формы заболевания.

Органы грудной клетки по-разному поглощают излучение, поэтому снимок выглядит неоднородным. Сердце, бронхи и бронхиолы выглядят светлыми пятнами, если легкие здоровые, флюорография отобразит легочную ткань однородной и равномерной. А вот если в легких воспаление, на флюорографии, в зависимости от характера изменений воспаленной ткани, будут видны либо затемнения - плотность легочной ткани повышена, либо будут замечены высветленные участки - воздушность ткани достаточно высока. Также в процессе исследования можно выявить патологии строения скелета, сердца, крупных сосудов.

Преимущества флюорографии

Главные преимущества по сравнению с другими методами диагностики: быстрота и простота - это делает флюорографию незаменимой для массовых обследований населения. Наиболее распространённым диагностическим методом, использующим принцип флюорографии, является флюорография органов грудной клетки, которая применяется, прежде всего, для скрининга туберкулёза и злокачественных новообразований лёгких. Разработаны как стационарные, так и мобильные флюорографические аппараты.

Флюорографию подразделяют на профилактическую и диагностическую. Профилактическая проводится для раннего выявления бессимптомных форм туберкулеза и рака легких у населения и декретированных контингентов. Диагностическая проводится для исследования грудной клетки у лиц с клиническими симптомами заболевания, при диспансерном наблюдении больных туберкулезом и хроническими заболеваниями легких

Существует несколько типов флюорографии: традиционная флюорография (с помощью рентгеновской плёнки) и цифровая флюорография. В настоящее время плёночная флюорография уже везде заменена на цифровую.

Сегодня наука дает возможность внедрения цифровых аппаратов для флюорографии. Цифровые методы позволяют упростить работу с изображением (изображение может быть выведено на экран монитора, распечатано, передано по сети, сохранено в медицинской базе данных и т. п.), уменьшить лучевую нагрузку на пациента и уменьшить расходы на дополнительные материалы (плёнку, проявитель для плёнки). Современная аппаратура стала гораздо более безопасной, что не может не сказаться на отношении человека к процедуре. Следовательно, те, кто ранее переживал за свое здоровье из-за вреда рентгеновских лучей, имеющих место при флюорографии, могут, наконец, обрести спокойствие в этом плане. Цифровые аппараты намного безопаснее, чем пленочные модели.

По Постановлению правительства России в нашей стране каждый здоровый человек обязан не реже одного раза в год пройти флюорографическое обследование. Если ваша профессиональная деятельность связана с детскими коллективами, пищевыми продуктами, если вы - работник вредной профессии или относитесь к группе риска по заболеванию туберкулезом из-за имеющегося у вас заболевания (хронические неспецифические заболевания легких, сахарный диабет, заболевания желудочно-кишечного тракта), вы должны обследоваться ежегодно. Обязательно должны обследоваться члены семьи беременной женщины с целью предупреждения заболевания среди новорожденных детей и их матерей. Регулярность профилактических осмотров населения позволяет выявить заболевание в более легкой форме и тем самым сократить сроки его лечения, длительную утрату трудоспособности, уменьшить смертность от этого грозного заболевания.

Регулярное прохождение флюорографии дает гарантию того, что человек здоров, поэтому те двадцать минут, которые уйдут на прохождение обследования и получение результатов, окупятся в полной мере.

В современном мире в условиях явно ухудшающейся экологии, человечество всё больше внимания уделяет здоровью, врачи говорят: "любое заболевание легче предупредить, чем лечить". Каждый знает, что такое флюорография и наверняка проходил данную процедуру и не один раз.

Сейчас во всех больницах проводят раннюю диагностику, в которой главную роль играет именно флюорография, позволяющая выявить болезнь в её зародышевом состоянии, когда нет ещё явных симптомов и поводов для беспокойства. К примеру, туберкулёз на ранних стадиях протекает вяло и бессимптомно, и только флюорографическое обследование лёгких может обнаружить источник инфекции.

Массовые флюорографические обследования населения являются наиболее эффективным методом контроля, так как раннее и своевременное выявление ограниченных форм туберкулеза органов дыхания и их эффективное лечение являются основными факторами сокращения резервуара инфекции среди населения. Кроме того, регулярные флюорографические обследования населения позволяют выявлять такие заболевания органов дыхания, как рак легкого, саркоидоз, лимфогранулематоз и другие лимфопролиферативные заболевания, которые в начальных стадиях протекают бессимптомно и хорошо поддаются лечению. Оптимальными являются ежегодные флюорографические обследования.

В настоящее время обязательному флюорографическому обследованию подлежат все обратившиеся в поликлиники и не обследованные в текущем году рентгенологическим методом, а также лица, входящие в группы повышенного риска заболевания туберкулезом.

Внимательное отношение к собственному здоровью, своевременное прохождение профилактических флюорографических обследований, своевременное обращение к врачу при появлении симптомов, характерных для туберкулеза помогут избежать тяжелых форм заболевания.

Уважаемые жители Нюрбинского района!

Добросовестно относитесь к своему здоровью, обязательно проходите флюорографическое обследование. Флюорографический кабинет ГБУ РС(Я) "Нюрбинская ЦРБ", расположенный по адресу: г. Нюрба ул. Степана Васильева, 54, работает ежедневно с 08-30 до 15-00 (обеденный перерыв с 12.30-14.00) по предварительной записи через регистратуру районной поликлиники. Обследование бесплатное, при себе иметь документ, удостоверяющий личность. Кроме этого данный вид обследования жители сельских поселений района могут пройти в дни выезда на их территорию передвижной флюорографической установки. Берегите себя и своих близких!

Вера НЕОБУТОВА,
врач-фтизиатр,
заведующая Нюрбинским ПТД.

– Тыа хаһаайыстыбата –

Сүөһү ахсаанын элбэтиигэ үлэ барар

Искусственнай сиэмэлээһин үлэтэ тэриллиилээх, чааһынай хаһаайыстыбаларга хайдах баран иһэрин туһунан Ньурбатааҕы чинчийэр лабораториялаах бэтэринээринэй управление ветеринарнай бырааһыттан Геннадий Захаровтан туоһуластым.

- Геннадий Николаевич, үлэ хайдах баран иһэрий?

- 2023 сылга Ньурба оройуонун үрдүнэн искусственнай сиэмэлээһин былаана -1105 төбө.

Бэтэринээринэй учуот түмүгүнэн 2020 сылга улуус үрдүнэн 12200 кэриҥэ сүөһү, ол иһигэр 4900 төбө төрүүр ынах баар. Саха рөспүүбүлүкэтин Ил Дархана 2018 сыл ахсыннны 18 күнүнээҕи 232 №-дээх ыйааҕынан "Төрүүр ынах төбөтүн 48% -тан 60% дылы сиэмэлээн хабарга" үлэ бара турар.

- Быйыл үлэ хайдах саҕаланна?

- Бу сыл тохсунньу ыйыттан "Сахаагроплем" судаарыстыбаннай бүддьүөт тэриллэтэ, ынаҕы сиэмэлиир үлэтин Бэтэринээринэй сулууспаҕа биэрэн үлэбитин саҕалаабыппыт. Ньурба улууһугар былаанынан 2300 төбө ынах сиэмэлэниэхтээх, ол иһиттэн 1750 төбөҕө өрөспүүбүлүкэ бүддьүөтүттэн үп көрүллэн буор босхо оҥоһуллуохтаах, онтон 550 төбөҕө төлөбүрдээх үлэ оҥоһуллар.

Бүгүҥҥү күҥҥэ улууспутугар 7 уопуттан тиэхиньик-сиэмэһиттэр бааллар, ол курдук Дьиикимдэҕэ - 1, Ньурбачаанҥа - 2, Чаппандаҕа - 1, Хорулаҕа - 1, Хаҥаласка - 1, Үөдэйгэ - 1 дуогабарынан үлэлиэхтэрэ. Онтон икки бөдөҥ тэриллиилээх хаһаайыстыбаларга "МТС-Агро Ньурба" АО уонна Күндээдэ АО бэйэлэрин тиэхиньик-сиэмэһиттэр үлэлииллэр.

Бэтэринээринэй учуот түмүгүнэн 2021 сылга былаанынан 2055 төбө ынах сиэмэлэниэхтээх бу үлэ өрөспүүбүлүкэ бүддьүөтүттэн үп көрүллэр буор босхо оҥоһуллар.

Билиҥҥи туругунан улууспутугар 19 тиэхиньик-сиэмэһит 16 нэһилиэккэ үлэлэрин саҕалаатылар.Ол курдук Аканаҕа - 1, Антогновкаҕа - 1, Дьаархаҥҥа - 1, Күндээдэҕэ - 1, Маарга - 1, Маалыкайга - 1, Малдьаҕарга - 1, Ньурбачаанҥа - 3, Сүлэҕэ - 1, Хорулаҕа - 2, Чапандаҕа - 1, Чуукаарга - 1, Үөдэйгэ - 1, Киирэпкэ - 1, Хатыыга - 1 дуогабарынан үлэлиэхтэрэ.

Түгэнинэн туһанан убаастабыллаах ынах сүөһүнү иитээччилэргэ анаан сиэмэлэммит сүөһүгүтүн доруобай, төрөлкөй төрүөҕү ыларга, сүөһү боруодатын тупсарар туһугар уонна үрдүк хаачытыбалаах бородууксуйаны ыларга тэҥҥэ үлэлэһэргэ ыҥырабыт.

Сайаапканы бэтэринээринэй исписэлиистэргэ, биитэр Ньурбатааҕы бэтэринээринэй управлениеҕа биэриэххитин сөп. 2-37-81 төлөпүөнүнэн, биитэр Ньурба куорат Петра Мартынова уулусса 19 №-рэ аадарыска кэлэн билсиҥ, - *диэн Геннадий Николаевич түмүктээтэ.*

Антонина СЕМЕНОВА.

– Айар кут –

Килиэп ылааһына

Оҕо эрдэххэ дьиэтээҕи үлэттэн саамай ыараханнара сайын от кэмигэр килиэп ылааһына этэ. Килиэп киэһэ атыылаллар, от кэмэ буолан атыылаһааччылар - кырдьаҕас оҕонньор, эмээхсин уонна кыра-кыппар оҕолор. Лааппы, кулууп эркиннэрэ "Бары күүһү окко!", "Ходуһаҕа биир да салаа от хаалбатын!", "Ынах үүтэ-тылыгар!" уо.д.а. уоттаах-төлөннөөх ис хоһоонноох былакааттарынан ыйанан турар буолар. Дэриэбинэ кураанахсыйан, чуумпуран турар кэмэ, таһырдьа от ыйын отут кыраадыстаах куйааһа.

Киһи үксэ ходуһаҕа, арай бэкээринэ күлүк өттүгэр, килиэпкэ эрдэттэн дьон мустар. Уочараттаан да диэн кырдьаҕастарбыт эрэ уочараттыыллар, оҕо бары да кэриэтэ үлүбээй анньыһан киирэн ылабыт. Уочараттаан көрөбүт да ким кэнниттэн ким турбута эбэһээт буккуллар, ол мөккүөрэ. Тиһэҕэр быһалыы анньыһан киирэн ылааһын. Килиэппит үксүгэр да матааһыннаах буолар. Оччолорго сайылыктарынан, звеноларынан барар, аны дьон ыһыкка диэн элбэҕи ылынар.

Төһө да килиэп атыыланар кэмэ эрдэтин иһин, дөрүн буола-буола эмээхситтэр оҕолору соруйаллар, атыыһыт дьиэтигэр кэлбитэ буолуо, ыҥырыҥ диэн. Ол аайы сорох уолаттар бэлисипиэт үрдүгэр түһэн ыстаннаран хаалаллар. Өр буолбаттар "Кэлэ иликтэр" - диэбитинэн төттөрү сүүрдэн кэлэллэр.

Сорох билсиилээх өттө кэтэх аанынан киирэн ылаллар, ону үтүктэн биһиги эмиэ онно субуруһабыт. Бэкээринэ иһэ оһохтор сыралҕаннарыттан ип-итии буолар, аан тэлэччи аһыллан турар. Аһаҕас аан иннигэр кэлэн тэпсэҥнэһэбит. Кэннигиттэн үтүрүйэн иһирдьэ улам киирдэр киирэн аан таһа толору оҕо буолар. Ол турдахпытына хайа эмит улахан киһи киирэн килиэп ылан тахсар, ону ордугургуу көрө хаалаҕын.

Биэкэр кыргыттар саҥа буһан тахсыбыт килиэптэри улахан остуолга сүөккүүллэр, онтуларын долбуурга илдьэн сааһылыыллар. Ол сылдьан билэр оҕолорун таба көрөн: "Хаһы ылаҕын", - диэн харчытын ылан, килиэп аҕалан биэрэллэр. Килиэп ылбыт улахаҥҥа тиксибит сананан барар, хаалааччылар ымсыыра көрө хаалаллар.

"Бу айылаах итиигэ туох элбэх оҕото симилиннэ, барыҥ, таһырдьа тахсын! Килиэп атыыланар чааһа илик!" - диэбитинэн Кудаайаба Маайа тиийэн кэлэр. Таһырдьа куотаары булумахтаныы буолар да, таһыгар халҕаһа анньан турар. Арай мин Маайа хараҕын далыгар буола сатыыбын. Маайа наар быраатырҕаан быһа килиэп биэрэр. Ону билэн Наум Аккаай миигин тутуһар. Инньэ гынан алта килиэби ылабын. Килиэпкэ тиксибит дьон бэкээринэттэн харыс үрдээн тахсабыт.

Кэлэрбитигэр ардыгар Ыччат Миисэни көрсөбүт, биһигини быһа аһарбат, олбуорун айаҕар туран ыҥыртаан ылар:

- Ханна бардыгыт?
- Килиэпкэ.
- Төһө харчылаахха?
- һоккуобай.
- Хаһы ылаҕыт?
- Үһү.
- Уон алта харчы ордор эбит, төннөн иһэн ону биэрэн аанаҕыт.

Ол иһин Миисэни көрсүмээри Сэбиэт уулуссатынан дьиэлиибит. Хаһыс эрэ күммүтүгэр эмиэ Миисэбитин көрсөбүт: "Үнүр харчыгытын биэрбэккэ ааспыккыт, бу сырыыга эбэһээт биэрэн аанаҕыт", - диир. Биэриэх буолан сөбүлэһэбит, ол эрээри атын уулуссанан төннөбүт.

Сороҕор элбэх буолан барабыт, хамандыырдарбыт Бааннья, Алик баар буоллахтарына тугу да саҥарбакка олбуорун айаҕар туран хаалар.

Маайа өрөбүлүн күнэ түбэстэҕинэ быһа килиэпкэ тиксибэккэ, килиэп атыыланыар диэри оҕолору кытта аалыҥнаһабын. Ол сырыттахпытына сорукка барбыт уолаттар бэлисипиэттэрин муҥ кыраайынан тэбэн иһэр буолаллар. "Араҕас "Маскыбыыс" кэллээ-ээ!", "Оттоон кэллилээр!", "Атыыһыт Арыппыан дьиэтигэр кэллээ-ээ!" - диэн ыраахтан хаһыытаһаллар.

Уочараты булуу сүпсүлгэнэ буола түһэр, биһиги төһө да уочарата суохпут иһин килиэп атыылыыр чуолҕан тула мустабыт. Өр буолбат, Атыыһыт Арыппыан оттоон, тиритэн-хорутан тиийэн кэлэр. Эмээхситтэр бу куйааска өр турбуттарын, күннэрэ онно барбытын эҥин үҥсэргээн саҥаран истэхтэринэ сабыта саҥартаан кээһэр, отой мунур хотун.

"Кириһиэ баар дуо? Бастаан Кириһиэҕэ килиэби биэрэбин", - диир. Кириһиэ оҕо эрдэҕиттэн инбэлиит буолан уочарата суох быһа ылар, ол суруллубатах сокуон. Миигин көрдөҕүнэ, харчыбын көрдөөн килиэппин ылан биэрэр. Ип-итии килиэптэрбин сиэккэбэр уган көмөлөһөр уонна аргыстаһан барабыт. Киһим төһө да атаҕын соһон хаамтар, түргэнэ сүрдээх. Буор, быыл бөҕөтүн өрүкүтэн хааман, мин чуут ситиһэн иһэбин.

Кириһиэ аргыстаах буоллаххына Ыччат Миисэттэн куттаммаккын, ааһа тураҕын. Киниттэн оҕо барыта толлор, ыарыһах буолан холус. Онон бэкээринэҕэ, кулуупка, кыра уолаттарга тойон. Ордук түөлбэнэн атааннаһыылар кэмнэригэр Кириһиэ баар буоллаҕына саллыы буолар. Биһигиттэн быдан аҕа да буоллар, наар оҕолор ортолоругар сылдьар. Онон киниэхэ мээнэ көстүбэт ордук. Ол иһин тэйиччи туттабын, ону хата, бэйэтэ таба көрөн килиэппин ылан биэрэр, аймаҕыргаан.

Кириһиэ суох күнүгэр оҕолору кытта мээнэ быһа киирсэ сатыыбын. "Бу оҕолор тоҕо сүрдэрэй, быһа киирэн ыла сатаан, улааттахтарына төрүт да иэдэйиһилэр", - диэн мөҥөн тохтотоллор.

"Һуук, уочаратым аанан хаалбыт эбит, тоҕойдоруом, аһарыҥ эрэ", - диэбитинэн Маайа эмээхсин кэлэр. Кини наар оннук, эрдэ кэллин, хойут кэллин. Бэл, килиэп атыытын иннигэр да кэллэҕинэ инньэ диэн дьону күллэрэр. "Уочаратыҥ аанаа илик, килиэп атыылана да илик", - диэн буолар.

Улахан дьон үксэ ылан барбыттарын кэннэ оҕолор хаалан дьэ, анньыһыы саҕаланар, килиэп атыылыыр чуолҕаны тула туран. Аны килиэбин ылбыт киһи төттөрү тахсара эмиэ сор. "Тохтоон! Тоҕо сүргүтүй? Уоскуйуҥ!", - диэн Арыппыан хаһыытаан тохтотолуур.

Кэм бэрээдэктэнэ түһэбит, улахан киһи саҥаран. Өр буолбат, оҥоһуллубут килиэп бүтэр, аны "бүтэһик оборот тахсара хаалла, харчыгытын төлөөҥ кэбиһиҥ", - диэн буолар. "Бүтэһик оборот" - бу тылы иһиттиҥ да туох бааргынан мөхсөҕүн, манна маттыҥ да бүтэҕин. Дьэ, ый-хай, аймалҕан манна саҕаланар, атыыһыкка харчыгын ууна сатаан. Харчыгын туттардыҥ да килиэпкэ тиксэҕин, туттарбатыҥ да матаҕын.

Арыппыан миигин көрдөҕүнэ харчыбын эбэһээт ылар, инньэ гынан матарбат.

Ол курдук оҕо эрдэххэ Кудаайаба Маайа, Кириһиэ, Атыыһыт Арыппыан баар буоланнар биирдэ да килиэптэн маппатаҕым, билигин да үчүгэй өйдөбүл буолан сылдьар.

Арсен МИХАЙЛОВ.
22.08.19 сыл.

– Фельетон –

Эрэйдээх компьютер

- Сарсыардаттан киэһээҥҥэ диэри кур дьыалабыай кумааҕыны бэчээттиирбиттэн хал буоллум. Саатар, мэлдьи оройбун тоҥсуйан, төбөм ыалдьар: өөр даа өр толкуйдуур буоллум, сороҕор соһуйан өрө ойобун. Көтөр кынаттааҕым буоллар, Клим Федоров курдук кый ыраах - соҕуруу көтүөм этэ, сүүрэр атахтааҕым буоллар, Талбан курдук сири-сибиири кэрийиэм этэ.

- Мин кыһалҕаттан даа бэчээттээтэхпинэ сатанар, хаһаайыным төбөтүгэр туох да суох, ыйыттахтарына: компьютербар баар, - диир.

- Мин бүгүн бэйэтин наһаа үлэһитинэн ааҕынан мэлдьи солото суох аатырар хаһаайкабын эрэйдиэм. Олохпор саатар биир күн күлэ түһүөм. һэ-һэ-һээх.

Ити биир дьаһалта компьютердара кэпсэтэллэр.

- Саастаах дьон, бэлэми ылаары, доверенность суруйтараары үс паспоры хаарбыскаҕа түһэрэн ыыппыттар. Олоххо элбэх уопуттаах, муударай дьонтон дьиэги булбаккын. Ол да буоллар, киһиргээбитим даа баар, кирсим быстыа да буоллар - эппит тылбар турабын буо. Хаһаайкам инники ылбыт киһи доверенноһын шаблон гынар. Мин эр киһи дааннайын уларытыам суоҕа. Дьэ, Көөчөөн көрө саҕаланнаҕа буоллун.

Доверенностары суруйан хонтуора үлэһитинэн ыытта. Сыыһатын хаһан өйдөөн көрөллөр? Кырдьаҕас дьону аһыннарбын даа, массыынанан сылдьаллар, онон сылайбаттар ини? Арай, дууһалара эрэйдэниэ. Чэ, сиэрэй олохторо кыраскалана түһүө. һэ-һэ-һээх.

- Эр киһи төрөөбүт күнүн уларыттараары кыыстарын ыыттылар. 2022 сыл диэбиппин, кыыс көрө олорон көннөртөрдө. Тахсан барда. Аны паспорын дааннайа сыыһатын көрөллөр дуу, суох дуу? һэ-һэ-һээх.

- Пахай! Кырдьаҕас ийэлэрэ кыыһыгар өйөтөн кэллэ. Кыыһырбыт. Үөһээ ыттар кыаҕа суох буолан, Федуловнаны аллараа ыҥырда.

- Хайдах буолан, Федуловна, кырдьаҕас дьону эрэйдээтиҥ. Биир доверенноһы хаһыс көннөртөрөөһүммүт буолла? Бүгүн киэһээ ыытыахтаахпыт, Нь урбаҕа барар киһини көрдөөн булар эмиэ түбүктээх. Туох барыта үһүстээх. Билигин баҕас болҕомтолоох буол.

- Мин эһиэхэ доверенность суруйар эбээһинэһим буолбатах. Исписэлиис кэллэҕинэ ылыахтааххыт (исписэлиис уоппуската). Киһи солото суоҕар кэлэ-кэлэ.

Кыыһыра-кыыһыра даа буоллар, бу сырыыга Федуловна сөпкө суруйан биэрдэ. "Не отходя от кассы" диэбиттии, кырдьаҕас барахсан доверенноһын миэстэтигэр бэрэбиэркэлээтэ.

- һэ-һэ-һээх. Саһыллаах бөрө остуоруйаҕа курдук, кырбаммыт кырбамматаҕы сүкпүтүнүү, дьиҥнээх буруйдаах буолбакка, хаһаайкам буруйданна ээ, солото суох наһаа үлэһит киһи. һэ-һэ-һээх.

- Дьэ, буоллаҕа. Ким буруйдааҕа биллибэт ээ: кини эрэ, эн эрэ.

Мирослава.

– Кырачааннарга –

Иитэр-аһатар дьоммутугар

Хайа, мөлтөөн-тохтоон биэрдэххэ хойу иитэр-аһатар дьоммут, кэнэҕэски кэнчээрибит оҕолорбут, сиэннэрбит эбээт. Олох кинилэр тустарыгар ананар. Борбуйдарын көтөҕө иликтэриттэн кинилэри киһилии иитээри, кыраһа кыайтарбат күүстээх-уохтаах, өйдөөх-санаалаах дьон гынан хааллараары үөһэ-аллара түһээхтиибит эбээт. Оттон оҕоҕо анаан эмиэ баарбытын-суохпутун да туран биэрэри кэрэйбэт кырдьаҕастар, ордук бу кэнники кэмнэ, барыны, бастыҥы кинилэргэ эрэ аныыбыт, тобула сатыыбыт диилларэ оруннаах.

Үҥүйаан оҕотугар

Итинник ааттаах энциклопедия дьыссаат кыраларыгар анаммыт. Бу сырыыга тыынар тыыннаах, ол-бу харамайдар тустарынан. Аттыбытыгар алҕас баар буолааччы таракаан, саас аайы сордуур сахсырҕа туһунан буолбатах. Арыый да алааран олорон аан дойду иэнин кэҥэтэ көрдөххө, сиргэдойдуга киһи билбэтэ элбэх, дьикти-дьиибэ кыыллар баалларын туһунан бу маннык эрэ кинигэлэртэн билэр буоллахпыт.

Эчикийэ ойуута дьэрэкээнэ, аны ол биллибэт кыылым туһунан кылгас тэттик гына ыйыылаах. Дьүһүнэ-көстүүтэ эрэ буолбатах, бу харамайбыт тугу сиирэ, таптаан аһыыра, майгытыгар тиийэ ыйыллар эбит. Ол иһин киһи итилэри чэпчэкитик ылынар.

Мантыбыт эмиэ кэһиилээх кэриэтэ дэлэй-холой хаарталаах. Ону тэниттэххэ, материктарбытыгар ханна олохтоох кыыллары аахпыппыт туһунан көстө сылдьар гына обургу соҕус ойуулардаах. Ити аата кырачаан киһиэхэ "география" диэн бастакы өйдөбүлү кэбэҕэстик киллэрдибит. Аны уҥа-хаҥас хайысхаттан тэттэн, илин-арҕаа, материк, судаарыстыба, дойду диэн өйдөбүллэр эмиэ олоҕурдулар. Онон чахчы бу кинигэни болҕойуҥ. Саҥа оскуолаҕа киирэн 1-2-3 кылааска үөрэнэр да оҕолор бэйэлэрэ аҕаллларыгар сүрдээх табыгастаах, элбэх сонуннаах кинигэни быһа аанар сатаммат эбит. Оҕо билиитин туһугар кытаатыҥ.

Мин биир сиэммэр көрдөрүөхпүттэн кыбына сылдьар. Онон сэдиптээн этэбин, кыра киһини дьарыктааҥ, санаа хоту сайдан иһиэ эбээт!

Аз Бу Ка

Оскуолаҕа киирэ илик, буукубаны саҥа сэҥээрэн талбааран эрэр кыраларга бэртээхэй кинигэ тахсыбыт. "Айар" "АзБуКа"-та албаһа элбэ эбит. Төлөпүөннээх киһи били бэлиэни таҕайдар эрэ, иһирдьэ суруллубут биирдии буукубанан араарыллыбыт кыпкылгас хоһооннору чоргуччу ааҕан барар саҥалаах! Аны салгыы буукуба аайы этиллибит барыта (мал-сал, кыыл-сүөл, ол-бу) тыллааҕын аанан, хамсыы-хамсыы, мультик курдук "бу туох буоларын" таба таайыаххар диэри, дьиэрэҥкэйдээн барар киинэлээх!

Дьэ, ити кэннэ үтүктэ үөрэммит оҕо хайдах хоһоону ылныыа суоҕай? Эбэтэр нойосуус билбит оҕо ханнык ойууга өйдөөн хаалбытын тоҕо билиэ суоҕай? Баҕаны баҕа, фламингону фламинго, эһэни эһэ диэн тэйэр кыахтанар!

Бу эмиэ дьиҥ олоххо көрбүппүн этэбин. Кыра киһи сэҥээрэн, арахпакка көрөр кыҥастаһар, үргүлдьү хоһоонунан эрэ саҥарар буолар эбит ээ! Онон сайдыы сыарҕатыгар саҥата суох олоруман, кыттыһан, үөрэнкөтөн, туһанан иһиҥ!

Анисим НЕУСТРОЕВ.

Тыыннаахтар

Баҕардым: Куочайбар баар буолан,
Кубалыы туртайар сыһыыбар
Күлүмнэс көмүрүө хаарынан
Күн диэки ыспахтыы үөрүөхпүн!

Быыкайкаан бэһиэлэй доҕоттор
Байыаннай кириэппэс оҥостон,
Хаарынан дьоруойдуу тамнаһар
Көрбүтүн үгүс хаар көмтөҕө.
Кырыанан кэрэтик үллүнэн
Чаҕыл саас сылааһын түһүүрдүү
Кылбайа чуумпурар чаранмын
Ахтабын сүрэҕим нүөлүйэ.

Ыраахтан кур суохтуур санаабар
Куочайым ыаллара өрүүтүн
Көспөккө, өлбөккө, суппэккэ
Тыыннаахтар бу баардыы,
тыыннаахтар ...

09.02.2021.

Дьолум миэнэ

Эрдии-эрдэ үһүктаммын
Үчүгэйиэн, ньуолах сылаас
Уу-чуумпуга уоскуйарым.

Саҥа күннэ сылаас эрэ:
Сылаас мичээр, сылаас сыһыан
Көһүттүннэр баҕам хоту.

Итии, куйаас түгэннэрим
Умуллубут кулуһунун
Чоҕо куппар сылаас эбит.

Сылааһынан угуттанан
Аһыныгас сүрэхтэнэр
Аҕам сааһым - дьолум миэнэ.

Куочай Маайа.

ЭН саастыылаах ҕын № 9

Оскуола оҕолоругар аналлаах хаһыат уонна оскуолалар медиа-кииннэрин анал таһаарыыта

Улаатан эрэр оҕо (подросток) 2023 сылга тугу кэтэрий?

Подростоктар стильнай уобарас нөҥүө бэйэлэрин тус уратыларын көрдөрөллөр. Хайдах ону ситиһээри моднайдык таҥныахтарын сөбүй? Бу 2023 сылга тугу таҥнар, кэтэр тустааҕын көрүөхпүт.

Стильнай кыргыттар түү таҥастары, үөһээ өттүгэр бра, кроп, топ кэтэллэрэ табыгастаах, уопсайынан элбэх хос таҥастан турар уобарастары көрүөхтэрин наада. Онон 2023 сылга сүрүн тренд - элбэх хос слойдаах таҥас, нарын буолуу уонна айылҕаҕа чугас буолуу.

2023 сылга муодаҕа айылҕа өҥнөрө. Ол эрэ биллиэххин-көстүөххүн баҕардаххына тэтэркэй өҥнөрү эбэн биэр. Аныгы подростоктар монохромнай өҥү ордороллор. Ол аата барыта биир өҥнөөх уобарастары.

Тренды тутуһар муодунай уолаттар эмиэ хаалсыбаттар. Кинилэргэ быйыл 2023 сылга саамай сытыы луктар Оверсайз, Тотал деним уонна Брючнай костюмнар көмөтүнэн тахсыахтара.

Эдэр ыччат, оҕолор стильнай буолуҥ, сытыы уобарастары толкуйдааҥ, муодунай буолун!

Хаҥалас орто оскуолата.

Бастакы сүлүөккэ кытынным

Күлүн тутар 24-25 күннэригэр Дьокуускай куоракка Бастакы Өрөспүүбүлүкэтээҕи РДДМ сүлүөтэ буолан ааста. Бу сүлүөккэ өрөспүүбүлүкэбит араас улуустарыттан саамай актыбыыс, талааннаах оҕолор кытта кэлбиттэрэ. Мин санаабар, маннык сүлүөттэр оҕолору олуһун диэн түмэр уонна төрөөбүт дойдуларыгар тапталларын улаатыннарар. Ол курдук Нҥурба Хаҥалаһыттан биһиги 5 буолан кытта бара сырыттыбыт.

Бары олустук диэн сүлүөтү сөбүлээтибит, элбэх доҕордоннубут, атын улуус оҕолоро хайдах курдук бу күрэхтэ бэлэмнэммиттэрин кэтии көрдүбүт. Күрэхтэһии быыһыгар тус-туспа этэрээккэ арааран, оонньуу оонньооппуттара.

Мин бу тэрээһини наһаа сөбүлээтим.

АДАМОВ Олег,
Хаҥалас оскуолатын 10 кылааһын үөрэнээччитэ.

“Михаил Софронович Егоров – дьоҕурдаах салайааччы, чулуу педагог”

(М.С. Егоров 110 сааһын көрсө)

Мин, биһиги оскуолабыт Ытык, бэлиэ киһитин, Аҕа дойду улуу сэриитин бэтэрээнин, Саха АССР үтүөлээх учууталын, Норуот үөрэҕириитин туйгунун, Бочуот знага, Кыһыл Сулус, Октябрьскай революция уордьаннарын кавалерын, Акана нэһилиэгин Бочуоттаах гражданинын Михаил Софронович Егоров туһунан кэпсиэхпин баҕарабын.

Михаил Софронович Егоров Ленинскэй оройуонун Акана нэһилиэгэр балаҕан ыйын 30 күнүгэр 1913 сыллаахха төрөөбүтэ. Бииргэ төрөөбүттэрэ: эдьиийэ Анна, быраата Петр, балта Прасковья. Ийэлэрэ Евдокия Васильевна, аҕата Софрон Афанасьевич диэн дьоннор этэ. Михаил 13 саастааҕар ийэтэ олохтон туоруур. Туох баар дьиэ үлэтэ, оҕо көрүүтэ барыта эдьиийдэригэр Ааныскаҕа түбэспит. Үс кыралар мэлдьитин ахтыыларыгар эдьиийдэрэ киһи гынаттаабытын туһунан махтанан ахталлара.

1927-1934 сылларга үлэлээбит Куочайдааҕы БЫО-гар үөрэнэ киирэр. Бу оскуола өрөспүүбүлүкэҕэ аан маҥнайгынан производственнай үөрэхтээһини олоххо киллэрбит улахан өҥөлөөх. Куочайга үөрэнэр кэмигэр нуучча тылын, литературатын учуутуттарын Меркурий Михайлович Таюрскай үлэлиирэ. Учуутала улуу нуучча тылыгар, литературатыгар сүгүрүйүүнү, тапталы иҥэрэн, Михаил Софронович кэлин сэрии кэнниттэн 1951 сыллаахха Саха государственнай педагогическай институтун нуучча тылын салаатыгар үөрэнэ киирэр уонна 1954 сыллаахха бүтэрэр. 1935 сыллаахха учуутал буолар баҕа санаалаах Михаил, Бүлүүтээҕи педучилище устудьуона буолар, ол гынан баран, доруобуйатын туругунан үөрэҕин икки сыл тохтотон баран, 1938 сыллаахха бүтэрэр.

1937 сыллаахха Акана начаалынай оскуолатын сэбиэдиссэйинэн ананан үлэлиир. 1939-1940 үөрэх сылларыгар Марха нэһилиэгин Өҥөлдьө сэттэ кылаастаах оскуолатыгар дириэктэринэн уонна нуучча тылын учуутуттарынан үлэҕэ ыыппыттара. Аҕа дойду сэриитэ саҕаламмытын кэннэ Михаил Софронович 1942 сыллаахха балаҕан ыйын 3 күнүгэр сэриигэ ыҥырыллан барар. 1943 сыл от ыйын 5 күнүгэр Орловскай-Курскай тоҕоой кимэн киириитигэр ыараханнык бааһыран, госпитальга эмтэнэр. 1945 сыл саҥатыгар эмтэнэн үтүөрэн фроҥҥа иккиһин барар. 1945 сыл атырдьах ыйыгар аармыйаттан босхолонон дойдутугар эргиллэн кэлэр.

Михаил Софронович дириэктэрдээбит сирдэрэ манныктар эбит:

Акана начаалынай оскуолата (1937-1938), Өҥөлдьө сэттэ кылаастаах оскуолата (1939-1941), Нҥурба орто оскуолата (1954-1955), Нҥурбатааҕы ыччат киэһээҥҥи оскуолата (1960-1970), Нҥурба 3 №-дээх оскуолата (1970-1977), Нҥурбатааҕы ыччат киэһээҥҥи оскуолата (1979-1982) 1970 сыллаахха Нҥурба 3 №-дээх оскуолата саҥа аһыллан үлэҕэ киирэригэр Михаил Софронович дириэктэринэн анаммыта.

Оскуолаҕа оҕолору иитии-үөрэтии үс хайысханан саҕаламмыт эбит:

- интернациональнай;
- патриотическай;
- экологическай.

Аҕыйах сыл иһигэр оскуола оройуон биир бастыҥ оскуолатынан буолбута.

Нҥурба 3 №-дээх оскуолатын бастакы кэлэктиибин учуутала, РСФСР үөрэҕириитин туйгуна, "Дети Саха-Азия" Аан дойдутааҕы оҕо фондатын педагог-стипендиата, "Старшай учуутал", үлэ бэтэрээнэ Зоя Тимофеевна Ивановаттан ыйытыктарбар хоруйдуурургa көрдөстүм.

Ыйытык: ***Зоя Тимофеевна, Михаил Софроновиһы хас сыллаахтан билэҕитий?***

Хоруй: 1970 сылаахха ахсыннны 27 күнүгэр Нҥурба 3 №-дээх 8 кылаастаах оскуолата аһыллыбыта. Саҥа оскуола дириэктэринэн Саха АССР оскуолатын үтүөлээх учуутала Егоров Михаил Софронович, завуһунан эдэр математик учуутал Иванов Алексей Алексеевич анаммыттара. Оскуола аһыллыытыгар 18 комплект кылаастааҕа, 488 оҕону 28 учуутал үөрэтэрэ. Мин математиканы үөрэппитим.

Ыйытык: ***Кини хайдах дириэктэр этэй?***

Хоруй: Нуучча, саха омук оҕолоро бииргэ үөрэнэр сабыссаҥа, сып-сырдык, сып-сылаас, үлэлииргэ, айарга эрэ анаммыт курдук оскуолаҕа Саҥа дьыл иннинэ үөрэ-көтө киирбиппит. Михаил Софронович улахан тэрийэр үлэни ыытара. Олус ирдэбиллээх, бэйэлэрин дьыалаларыгар бэриниилээх учуутуттары кытта үлэлиирэ, ол иһин бары иллээх, үлэһит кэлэктиип этибит. Михаил Софронович сырдык сэбэрэлээх, көнө үрдүк уҥуохтаах, спортивнай көрүҥнээҕэ. Кини саҥа оскуолаҕа киирээт, сыал-сорук туруорбута: оскуола иитэр-үөрэтэр үлэтинэн бастакынан тахсыахтаах диэн. Элбэх сыратын оскуола истас көрүҥүн сыллата тупсараргa уурбута.

Ыйытык: ***Михаил Софронович ханнык хаачыстыбатын ордороҕутуй?***

Хоруй: Михаил Софронович куруук маҥан булуһалаах, хаалтыстаах, көстүүмнээх, ыраас бачыыҥкалаах буолара. Кини оскуола техүлэһиттэригэр куруук болҕомтолооҕо. Субуотунньуктарга оробуочай таҥастаах учуутуттары кытта бииргэ үлэлиирэ. Михаил Софронович дьон ортотугар мөҕөн-этэн барбат этэ. Кабинетыгар ыҥыран соҕотохтуу кэпсэтэрэ. Кини салайар дьоҕурдаах, үлэһит, идэтигэр бэриниилээх дьиҥнээх педагог этэ. Нҥурба 2 №-дээх оскуолатыгар Михаил Софронович Егоров аата 2017 сыллаахха иҥэриллибитэ.

Михаил Софронович Егоров быйыл балаҕан ыйын 30 күнүгэр төрөөбүтэ 110 сылын туолар. Итинэн сиэттэрэн, Ийэ тыл, сахалыы сурук-бичик күнүн чэрчитинэн, оскуола саха тылын учуутуттарын методхолбоһуга Нҥурба 3 №-дээх оскуолатын бастакы учуутуттарыттан биирдэстэрэ, английскай тылы оҕолорго үөрэппит РСФСР үөрэҕириитин туйгуна, СӨ "Учуутуттар учуутуттара", "21 үйэ учуутута" бэлиэлэр наҕараадалаах, "Дети Саха-Азия" Аан дойдутааҕы оҕо фондатын педагог-стипендиата, үлэ бэтэрээнэ Светлана Васильевна Червякова "Талааннаах салайааччы, дьиҥнээх педагог этэ" диэн ахтыытыттан оҕолорго, төрөппүттэргэ, учуутуттарга дьыктаан суруйтарбыттара. Дьыктааны биир даҕаны сыыһата суох суруйбут алын кылаас учуутута Степанова Анастасия Саввична "Муҥутуур кыайыылаах" аатын ылбыта.

Михаил Софронович Егоров майгытынан, үлэҕэ сыһыанынан, үөрэнээччилэргэ амарах сыһыанынан учуутал, иитээччи буоларга ананан төрөөбүт дии санаатым. Кини аата умнуллубакка биһиэхэ куруук сырдык өйдөбүл, үтүө холобур буолар.

Настя МИРОНОВА,
6 "в" кылаас үөрэнээччитэ.

– Олохтоох салайыныы –

Икки уруулуу нэһилиэккэ доҕордоһуу далаһата уурулунна

Кулун тутар 24 күнүгэр Хаҥалас нэһилиэгиттэн 25 киһилээх делегация Сунтаар улууһун уһук сытар Бүлүүчээн нэһилиэгэр баран ыалдьыттаан, бэйэбитигэр элбэҕи эбинэн, олус астынан кэллибит. Хаҥалас нэһилиэгин олорон кэлбит остуоруйата кэпсиринэн, Сунтаар улууһун Бүлүүчээн нэһилиэгэр Хаҥалас сириттэн өбүгэлэрбит түҥ былыр баран олохсуйбуттарынан, уруулуу нэһилиэк буоларбытынан билсиһэ, сонун сир олоҕун-дьаһаҕын көрөн, этэргэ дылы бэйэбитин көрдөрөн, кинилэр олохторун-дьаһахтарын билсистибит.

Икки уруулуу нэһилиэктэр баһылыктара төгүрүк остуолга.

Бүлүүчээннээҕи хартыына галереятыгар ыалдьыттаатыбыт. Өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн 4 галерея филиала баарыттан бу биирэ Бүлүүчээн нэһилиэгэр баара уратылаах. Музей сэбиэдиссэйэ учуутал идэлээх Александр Моисеевич саха норуотун биир киэн туттуута, П.А. Ойуунускай аатынан государственнай бириэмийэ лауреата, СӨ искусствотын үтүөлээх деятелэ, импрессионист скульптор Эдуард Пахомов туһунан элбэҕи киэн тутта кэпсээтэ.

Чахчыта да ураты талаан, саха норуотун киэн туттуута Эдуард Пахомов үлэлэрэ Дьокуускай куораппытын киэргэппит эбит. Ол курдук Семен Дежневка уонна Абакаядаҕа, "Солдат Туймаады", олимпийскай чемпион, легендарнай тустуук Роман Дмитриевка, бастакы космонавт Ю.А. Гагарин ийэтигэр анаммыт пааматынныыгы Смоленщина куоратыгар, Сунтаарга норуот ырыаһыта С. Зверевка-Кыыл уолугар бронзаттан оҥоһуллубут пааматынныык уо.д.а. биллэр оҥоһуктары оҥорбут талааннаах скульптор 2018 сыллаахха олохтон эрдэ туораабыт.

Түмэл салайааччыта Александр Кириллин салгыы олус интэриэһинэй киһи, Сунтаарга 1906 сыллаахха бастакы алмааһы булан туттарбыт, норуотугар ураты өҥөлөөх Тэрэпиин кинээс туһунан, "Эбээ сундууга" ыалдьыттарга анаан оҥоһуллубут хоһу билиһиннэрдэ. Элбэҕи билбит киһи кэпсиирэ да истиҥэ, киһи салгыбакка истэ олоруон курдуга сөхтөрөр. Түмэл тиэргэнигэр туталубут саха балаҕанын экспоната баайынан бэйэтэ биир туспа кэпсээн буолуон сөп.

Эбиэт кэнниттэн быыстапка туруоруута, көрүүтэ, нэһилиэк общественнай түмсүүлэрин кытта билсии, ыччаттарбыт спортивнай күрэхтэрэ быыстала суох бара турда. Олохтоохтор кылынан үлэни кыайа туппуттара, араас оҥоһуктара оройуон, өрөспүүбүлүкэ куонкурустарыгар элбэх ситиһиилэммиттэр. Күрэх түмүгүнэн теннискэ, бильярдка биһиэннэрэ, волейболга, "Веселые старты" оонньууга олохтоохтор кыайан, этэргэ дылы доҕордоһуу кыайыыта буолла.

Бу кэмҥэ нэһилиэк түмэлигэр икки нэһилиэк активтарын кытта "Өбүгэ ситимэ" төгүрүк остуол олус кэрэхсэбиллээхтик барда. Хаҥаластан нэһилиэк баһылыга С.А. Винокуров, Анисимова З.В, Васильева А.П., Афанасьев А.В., Николаева М.Н., Федорова М.Г. кыттыыны ыллылар. Бүлүүчээннэр өбүгэлэрбит ааспыт олохторун, удьуор утумун үөрэтиигэ, кэскиллээх үлэ барбытын олус сэҥээрдилэр, Уус Арыйаантан кэлэн, үөрэнэр баҕаларын эттилэр. Баһылык Барамыгин С.К. бэйэ болгуо тааһыттан маннык элбэх үлэ ыытыллан, өбүгэлэрбит Сата уустарын төрүт дьарыктарын саҥалыы тыыннаан үлэлэһэ сылдьарбытын сөҕөн-махтайан эттэ.

Биир саамай кэрэхсээбиппит бу нэһилиэккэ араас общественнай түмсүүлэр олус көхтөөхтүк, бары туспа анал дьиэлэнэн, хостонон үлэлиилларэ эбит. Ол "Школа третьего возраста" - "Ситис" киин иһинэн тэриллибит, "Дьол оһуора", "Саха саргыта" о.д.а түмсүүлэргэ дьон үөрэ-көтө иистэнэр, баайар, үҥкүүлүүр, дуобаттыыр араас тренажерга дьарыктанар эбит. "Түмсүүгэ киирэргэ манна улахан былдьаһык" - диэн биһигини минньигэс тотоойу аһылыгынан аһаппыт кыргыттар күлэ-үөрэ кэпсииллэр.

Киэһэтин икки нэһилиэк кыттыылаах Сомоҕолоһуу кэнсиэрэ үрдүк таһымҥа ыытылынна. Кэнсиэр икки нэһилиэк аҕа баһылыктара Сергей Кириллович уонна Серафим Винокуров эҕэрдэ тылларынан саҕаланна. Саалаҥы толору мустубут көрөөччүлэр ытыстарын тыаһын да харыстаабатылар. Көрөөччүлэр Хаҥалас нэһилиэгин ырыаһыттара Аркадий Винокуров, Клара Герасимова, Нюргун Баишев, Серафим Винокуров, "Дьүрүскэн" фольклорнай бөлөх толорууларын дохсун ытыс тыаһынан көрүстүлэр, олохтоохтор да өттүлэриттэн киһи сэргии, үөрэ көрөр нүөмэрдэрэ толорулуннулар.

Сыа Бүлүү, Хотун Бүлүү аатын остуоруйаҕа киллэрэн, Бүлүүчээн диэн кэрэтик аатаммыт нэһилиэк олохтоохторо биһигини сылаас ытыстарыгар түһэрэн көрсүбүттэригэр махтана, элбэҕи көрөн-истэн кэлбиппититтэн дуоһуйа төннөр суолбутун тутан айанныы турдубут.

Тус бэйэбэр арыйыым төрөөбүт нэһилиэктэрин сайдыытын туһугар олус бэриниилээхтик, дьиҥ патриоттыы санаанан олус кэрэхсэбиллээхтик үлэлии-хамсыы сылдьар дьон - түмэл салайааччыта Кириллин Александр Моисеевич уонна "Ситис" оҕону эбии үөрэхтээһин киинин салайааччыта Марианна Васильевна Григорьева. Дьиҥ үлэһит дьон бэйэлэрин тустарынан кэмчи кэпсээннэх да буоллаллар, бу икки киһи нэһилиэктэрин туһугар элбэҕи оҥорбуттарын сөҕө махталынан ахтабын.

Түгэнинэн туһанан нэһилиэк баһылыга Серафим Александровичка делегация ааттыттан Бүлүүчээн курдук ыраах сиргэ илдьэн ыалдьыттаппытыгар, бу ыраах айаҥҥа илдьэ сылдьыбыт эрэллээх суоппардарбытыгар Геннадий Винокуровка, Рустам Индеевка, Андрей Васильевка, Олег Филипповка махталбытын тиэрдэбит.

Мария НИКОЛАЕВА,
"Ньурба" хаһыат уопсастыбаннай кэрэспэдьиэнэ.
Ньурба-Сунтаар.

ГОД ТРУДА
В РЕСПУБЛИКЕ САХА (ЯКУТИЯ)
2023

– Үлэ сыла –

“Аҕа уолунаан” күрэх

Арассыыйаҕа уһуйааччы уонна аҕа сүбэһит, СӨ үлэ, Ньурба оройуонугар оҥорон таһаарыыны сайыннарыы сылларын чэрчилэринэн, Аҕа, уол оҕо күннэригэр аналлаах, аҕа сүбэтитин көҕүлээһининэн (сал. Г.В. Игнатьев) улуустааҕы "Аҕа уолунаан" күөн күрэс, Дьаархан нэһилиэгигэр, кулун тутар 24 күнүгэр буолан ааста.

Ханнык баҕарар омукка уол оҕо - дойдутун көмүскээччи, омугун уһатааччы буолар. Былыр да быйыл да биһиги эркин курдук эрэллээх эр дьоммут, хорсун хоодуот уолаттарбыт куруук инники күөҥҥэ сылдьаллар. Бу күн күрэстэһии эрэ буолбакка эдэр ыччаттары, уолаттары омукпут үтүө үгэстэригэр, үлэлэригэр-хамнастарыгар үөрэтии, патриотическай иитиигэ, дойдуга тапталы, бэриниилээх буолууну иҥэриигэ эмиэ тоҕоостоох күн буолла.

Күөн-күрэскэ улууспутуттан 8 нэһилиэктэн уоллаах аҕа кытыннылар. Күндээдэттэн Арылхан, Анатолий Петровтар, Хорулаттан Айсен, Алексей Федоровтар, Антоновкаттан Айсен, Евгений Михайловтар, Дьаархантан Коля, Егор Кычкиннар, Саша, Семен Григорьевтар, Маартан Илья, Николай Антоновтар, Хаҥаластан Миша, Николай Никифоровтар, Ньурба куоратыттан Володя, Михаил Никифоровтар көй салгыҥа, Марха эбэ киэлитигэр бэрт тыҥааһыннаах киирсиигэ, илин-кэлин түһүстүлэр. Күрэс аһыллыыта уонна "Бэйэни билиһиннэрии" түһүмэх сарсыарда 11 чаастан Норуот айымныытын киинигэр буолла. Ол кэннэ 2 чаастан Марха өрүскэ 7 көрүҥҥэ күрэстэстилэр. "Мас суоруута" көрүҥҥэ 3 миэстэ Кычкиннар, 2 миэстэ Григорьевтар, 1 миэстэ Петровтар буоллулар. "Мас эрбээһинэ" көрүҥҥэ 3 миэстэ Петровтар, 2 миэстэ Кычкиннар, 1 миэстэ Никифоровтар (Хаҥалас). "Мас бэлэмнээһинэ" көрүҥҥэ 3 миэстэ Григорьевтар, 2 миэстэ Петровтар, 1 миэстэ Кычкиннар буоллулар. "Ойбон алларыыта" көрүҥҥэ 3 миэстэ Михайловтар, 2 миэстэ Григорьевтар, 1 миэстэ Кычкиннар буоллулар. "Баҕанаҕа ыттыы" көрүҥҥэ 3 миэстэ Антоновтар, 2 миэстэ Григорьевтар, 1 миэстэ Петровтар буоллулар. "Уу оргутуу" көрүҥҥэ 3 миэстэ Антоновтар, 2 миэстэ Никифоровтар (Ньурба к.), 1 миэстэ Никифоровтар (Хаҥалас) буоллулар. "Хайыһарынан сүүрүү" көрүҥҥэ 3 миэстэ Федоровтар, 2 миэстэ Кычкиннар, 1 миэстэ Никифоровтар (Хаҥалас) буоллулар.

Күрэһи Дархан этээччи, ыытааччы Михаил Егорович Софронов саҥаран-иҥэрэн, иилээн-саҕалаан ыыппыта өссө тупсарда. Күрэс тэрийээччилэрэ улуус дьаһалтата (баһылык Иннокентьев А.М.), Ньурба оройуонун аҕатын сүбэтэ (Ньурба к. баһылыга Г.В. Игнатьев), Дьаархан дьаһалтата (баһылык Конощук С.С.), Норуот айымныытын киинэ (Аланаева Е.М.) тэрээһиҥҥэ күүскэ үлэлэспиттэрэ көстөр. Күрэс сүрүн судьуйатынан Ньурба улууһун аҕаларын сүбэтин тутаах киһитэ Аким Васильевич Канаев үлэлээтэ.

Күөн-күрэс түмүгүнэн бары хамаандаларга анал ааттар, биһирэбиллэр, улуус аҕаларын сүбэтин аатыттан, нэһилиэктэр дьаһалталарыттан туттарылыннылар. Бочуоттаах үһүс миэстэни күннээх Күндээдэ сириттэн Арылхан, Анатолий Петровтар ыланнар, Дьаархан нэһилиэгэ туруорбут бензининэн үлэлиир генератор туттулар. Иккис миэстэни дьоһун дьонноох Дьаархантан Коля, Егор Кычкиннар ыланнар, Ньурба куорат туруорбут биэстэ эстэр саатынан наҕараадаланнылар. Күөн-күрэс мунутуур кыайыылаахтарынан хаҥыл хаанаах Хаҥаластан Миша, Николай Никифоровтар буоланнар, улуус туруорбут “Регулмото” матассыыкылы тутаннар өрөгөйдөрө улаатта.

Уол оҕо, аҕа күннэрин чэрчилэринэн ыытыллыбыт улуустааҕы "Аҕа уолунаан-2023" күөн-күрэс бэрт таһымнаахтык ааста. Аҕалар, уолаттар биир тэтимҥэ киирэн кыайыы иһин киирсэн өрөгөйү да хомолтону да биирдик ылынан, биир сомоҕо буолан күрэстэһэллэрэ омукпут инникилээҕин, ханнык да кэмҥэ, ханнык да түгэҥҥэ самныбат саргылаахпытын туоһулуллар, инникигэ эрэлбитин күүһүрдэллэр.

Линаида ТЕРЕНТЬЕВА,
СӨ культууратын туйгуна.

– ГИБДД предупреждает –

На дорогах гололедица! Будьте осторожны!

Госавтоинспекция Нюрбинского района предупреждают водителей транспортных средств и пешеходов о мокром снеге и гололеде.

Из-за такой погоды возможен резкий всплеск аварийности. Понижение температуры может спровоцировать образование наледи на проезжей части.

Плохие погодные условия напрямую влияют на манеру вождения и требуют повышенной внимательности.

Так, ГИБДД рекомендует быть внимательными и осторожными. Следует соблюдать скоростной режим и дистанцию, необходимо исключить резкие манёвры.

Автовладельцам, отправляясь в поездку, необходимо максимально учитывать погодные условия и дорожную обстановку, неукоснительно соблюдать правила безопасности дорожного движения.

Пешеходам нужно помнить о скользких дорогах и соблюдать аккуратность. Пожилым людям лучше пользоваться тросточками и не занимать руки тяжелыми сумками. Свободные руки помогут сохранять равновесие и избежать падения. На период гололеда рекомендуем подобрать обувь с нескользящей подошвой.

В случае возникновения сложной ситуации не будьте равнодушными, оказывайте людям помощь. При возникновении происшествия или аварийной ситуации незамедлительно сообщайте о случившемся по телефону "112".

ОГИБДД ОМВД РОССИИ ПО НЮРБИНСКОМУ РАЙОНУ.

– Противопожарная служба Нюрбинского района –

Огнетушители для автомобиля

Вы когда-нибудь задумывались, сколько в России автомобилистов? По данным ВЦИОМ, 42% россиян ездят за рулём. Впечатляет, не правда ли? Ну, автомобиль давно уже не роскошь, это было обозначено классиком еще в прошлом веке. Все плюсы и минусы, подводные камни и опасности во время вождения автолюбители знают назубок, а вот об одном из существенных моментов частенько забывают, несмотря на различные нормативные документы - кстати, какие именно, кто сразу ответит? А мы в конце статьи проверим ваши знания. Или вспоминают в момент техосмотра, стремясь абы как закрыть вопрос и спокойно жить дальше. Конечно, вы поняли, что речь идёт об огнетушителе для машины.

Скажите, вам доводилось тушить горящий автомобиль? Наверное, многим приходилось если не принимать непосредственное участие в тушении, то по крайней мере быть его свидетелем, а это - зрелище не для слабонервных. Мы хотим рассказать несколько коротких историй от наших сотрудников, основанных на их собственном опыте. Ничего душераздирающего, слава Богу, при этом не произошло, но вот сделанные выводы могут очень пригодиться всем автолюбителям.

История

"Как-то на Волгоградском проспекте, проезжая по мосту, попал в пробку. Через несколько минут понял, что ее причина - стоящая в правом ряду загоревшаяся "Газель".

Практически все, проезжая мимо, с готовностью делились автомобильными огнетушителями, отдавая их водителю пострадавшего авто, но было видно, что у того явно нет ни малейших навыков в тушении, впрочем, как и у пытающихся помочь. Рядом валялись использованные огнетушители, а пожар под кабиной не утихал. Горело рядом с бензобаком, и в любой момент могло рвануть так, что мало бы никому не показалось.

Со мной в пути всегда порошковая "пятёрка". Схватил её, выскочил из машины, потушил быстро и поехал дальше. На самом деле огнетушители, которые не помогли, были хорошие, исправные, но вот пользоваться ими реально никто не умел, а это ведь самое главное!"

Итак, дорогие друзья, мы рассказали вам историю. Выводы из них очень простые:

1. Если не потушили огонь в первые минуты, дальше самостоятельное тушение становится опасным.

2. Огнетушитель для авто должен находиться рядом с водителем и всегда быть под рукой.

3. Необходимо обладать навыками использования огнетушителей и других средств первичного тушения.

И главный вывод: огнетушитель в автомобиле действительно не роскошь, а действующее и эффективное средство тушения

А теперь, возвращаясь к началу, кто помнит правила оснащения автомобилей огнетушителями? Мы приводим некоторые выдержки из нормативных документов и очень надеемся, что эти правила и наши рекомендации не останутся для вас пустым звуком, а их соблюдение, возможно, выручит вас или других водителей в дороге:

Правила: П 9.13130.2009

В.1 Легковые и грузовые автомобили с допустимой максимальной массой до 3,5 т должны быть оснащены не менее чем одним порошковым, газовым или с зарядом на водной основе огнетушителем с зарядом не менее 2 кг (2 л), предназначенным для использования на АТС и обеспечивающим тушение модельных очагов пожара не менее 0,7А и 21В, а автобусы и грузовые автомобили, предназначенные для перевозки людей или с допустимой максимальной массой от 3,5 до 7,5 т, - двумя аналогичными огнетушителями.

ВППБ 11-01-96

10. ТРЕБОВАНИЯ К ПОДВИЖНОМУ СОСТАВУ

10.1. Общие требования

10.1.1. Каждый автомобиль должен обязательно иметь исправный огнетушитель (углекислотный, порошковый). Моторный отсек автомобиля может быть дополнительно оборудован установкой пожаротушения (водной, пенной, беспламенной аэрозольной).

10.1.2. Автотранспортные средства, предназначенные для перевозки пассажиров и специально оборудованные для этой цели, должны быть укомплектованы двумя огнетушителями для автомобиля (углекислотными или порошковыми): один находится в кабине водителя, второй в пассажирском салоне автобуса или в кузове автомобиля, моторный отсек может быть дополнительно оборудован установкой пожаротушения с дистанционным приводом.

10.1.3. Автотранспортные средства, предназначенные для перевозки пассажиров, должны быть оборудованы работоспособными аварийными выходами, снабженными соответствующими табличками и эвакуационными знаками.

ПРИ ПОЖАРЕ ЗВОНИТЬ со стационарного телефона 01, с сотового телефона 101, 112.

Күндүтүк саныыр бастакы үөрэх билиитин биэрбит учууталбыт
МИХАЙЛОВА (РОЖИНА) Ньургуйана Ильична
сонумардык олохтон туораабытынан кэргэнигэр, оҕотугар, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Дьаархантан үөрэппит оҕолоро, 2007 с. выпуск.

Глубоко скорбим и выражаем искреннее соболезнование сыну и мужу нашей одноклассницы в связи скоропостижной смертью любимой жены и и матери
МИХАЙЛОВОЙ (РОЖИНОЙ) Ньургуяны Ильичны
Разделяем всю горечь утраты.
АСШ "26 выпуск".

Күндү дьүөгэбит
МИХАЙЛОВА Ньургуйана Ильична
ыарахан ыарыыттан олохтон эмискэ хомолтолоохтук туораабытынан кэргэнигэр Роман Виссарионовичка, оҕотугар Егораҕа кутурҕаммытын тириэрдэбит.
БПУ бииргэ үөрэммит однокурсницалара уонна куратор Елена Иннокентьевна.

Улаханнык убаастыыр, урут бииргэ үлэлээбит кэллиэгэбитигэр Иванова Джуанна Дмитриевнаҕа тапталлаах аҕата
ПОТАПОВ Дмитрий Корнилович
сонумардык күн сириттэн күрэммитинэн дириҥ кутурҕаммытын холбуубут.
Ньурбатааҕы ПСО кэлэктиибэ.

Тапталлаах ийэбит, эбэбит Дьаархан олохтооҕо, үлэ бэтэрээнэ
ЕГОРОВА Юлия Романовна
ыарахан ыарыыттан кулун тутар 28 к. күн сириттэн күрэммитинэн аймахтарбытыгар, билэр дьоммутугар иһитиннэрэбит.
Оҕолоро, кийиитэ, сиэннэрэ.

Убаастыыр сыбааппыт Дьаархан нэһилиэгин олохтооҕо
ЕГОРОВА Юлия Романовна
уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан күтүөппүтүгэр Женяҕа, кыыспытыгар Ритаҕа, сиэннэрбитигэр, эдьиийигэр Анжеликаҕа дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит, ыар аһыыгытын тэҥҥэ үллэстэбит.
Өҥөлдьөттөн ийэҕит, эбэҕит уонна бары аймахтаргыт.

Убаастыыр саҥаспыт, Дьаархан олохтооҕо
ЕГОРОВА Юлия Романовна
уһун ыарахан ыарыыттан күн сириттэн туораабытынан оҕолоругар, сиэннэригэр, кийииттэригэр дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Антоновтар, Терентьевтар, Андреевтар.

Дьүөгэбитигэр Маргаритаҕа, кэргэнигэр Женяҕа, оҕолоругар тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ
Юлия Романовна ЕГОРОВА
уһун ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит, аһыыгытын тэҥҥэ үллэстэбит.
Дьүөгэлэриҥ Олимпиада, Олеся, Анна, Елена.

Убаастыыр саҥаспыт, Дьаархан олохтооҕо
ЕГОРОВА Юлия Романовна
ыарахан ыарыыттан күн сириттэн күрэммитинэн оҕолоругар, кийиитигэр, сиэннэригэр дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Егоров М.А. дьиэ кэргэнэ, аймахтара.

"Дьаархан нэһилиэгэ" МТ дьаһалтата бииргэ үлэлиир кэллиэгэбитигэр Егорова Анжелика Николаевнаҕа уонна оҕолоругар, сиэннэригэр, аймахтарыгар тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ Дьаархан нэһилиэгин олохтооҕо, үлэ бэтэрээнэ
ЕГОРОВА Юлия Романовна
ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
"Дьаархан нэһилиэгэ" МТ дьаһалтата, нэһилиэк Сүбэтин дьокутааттара.

Дьаархан нэһилиэгэ МТ дьаһалтатыгар бииргэ үлэлээбит кэллиэгэлэрбитигэр, дьүөгэбитигэр, дьаһалта бухгалтерыгар Анжелика Николаевнаҕа, суоппарбытыгар Евгений Николаевичка тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ, Дьаархан коллективнай хаһаайыстыбатыгар өр сылларга бухгалтердаабыт, үлэ бэтэрээнэ
ЕГОРОВА Юлия Романовна
уһун ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбытынан бары чугас дьонугар, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Бииргэ үлэлээбит кэллиэгэлэрэ Павел Михайлович, Семен Владимирович, Василий Руфович, Айталина Семеновна, Саргылана Семеновна, Алена Юрьевна, Семен Иванович.

Дьаархан оскуолатыгар бииргэ үөрэммит үөлээннээхпитигэр, дьүөгэбитигэр Егорова Анжелика Николаевнаҕа, кини уолугар, быраатыгар Евгенийга, саҥаһыгар, оҕолоругар күндү тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ
Юлия Романовна
уһун ыарахан ыарыыттан бу күн сириттэн күрэммитинэн дириҥ кутурҕаммытын холбуубут.
Бииргэ үөрэммит оҕолоруҥ.

Бииргэ үөрэммит дьүөгэбитигэр, үөрэппит оҕобор Анжеликаҕа уонна кини дьиэ кэргэнигэр тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ
Юлия Романовна ЕГОРОВА
уһун ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит, аһыыгытын тэҥҥэ үллэстэбит.
Дьаархан орто оскуолатын 2018 с. бииргэ бүтэрбит оҕолоруҥ, кылаас салайааччыта Олимпиада Александровна.

Оҕо сааспыт доҕоругар Егоров Евгений Николаевичка, кини дьиэ кэргэнигэр, эдьиийигэр Анжеликаҕа, тапталлаах ийэлэрэ эбэлэрэ
ЕГОРОВА Юлия Романовна
ыарахан ыарыыттан күн сириттэн туораабытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит. Аһыыгытын тэҥҥэ үллэстэбит.
Бииргэ үөрэммит оҕолоро.

Чугас ыалбытыгар Маргаритаҕа, Евгенийга, эдьиийдэрэ Анжеликаҕа, оҕолорго, үлэ бэтэрээнэ, ыал мааны ийэтэ, эйэҕэс эбэлэрэ
ЕГОРОВА Юлия Романовна
уһун ыарахан ыарыыттан күн сириттэн күрэммитинэн дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Федоровтар.

Убаастыыр учууталбытыгар Егорова Маргарита Петровнаҕа уонна кини дьиэ кэргэнигэр тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ, Дьаархан олохтооҕо
ЕГОРОВА Юлия Романовна
уһун ыарахан ыарыыттан күн сириттэн туораабытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Дьаархан орто оскуолатын 11 кыл. үөрэнээччилэрэ уонна төрөппүттэрэ.

Генеральнай директор Стручкова Н.М.
Кылаабынай редактор э.т. Петрова Л.И.

НЬУРБА ОГНИ НЮРБЫ

Хаһыат Саха сиригэр сибээс, информационнай технологиялар уонна маассабай коммуникациялар эйгэлэрин кэтээн көрүү Федеральнай сулууспатын Управлениетыгар (Роскомнадзор) 03.06.2020 с. регистрацияланна.

ПИ № ТУ 14-00551

Тэрийээччилэр: Саха Республикатын Правительствота, Саха Республикатын "Сахабэчээт" Государственнай автономнай тэрилтэтэ.
Таһаарааччы: СР "Сахабэчээт" ГАУ

Таһаарааччы аадырыһа: *677000 Дьокуускай к. Орджоникидзе уул. 31. Тел. 8-4112-343917, e-mail: sakhapechat@mail.ru*
Редакция, типография аадырыһа: *678450 Ньурба к. Ленин уул., 37.*

Телефона: Кылаабынай редактор, компьютернай отдел - 2-33-32.
e-mail: redakcia06@mail.ru
Хаһыат чэппиэргэ тахсар. Тыла: сахалыы, нууччалыы

Индекс: ПИ 988
Тираж 730.
Объем - 12 стр. формата А3.
Сыаната - 38 солк.
29.03.2023 с.